

A Comparative Study of the Constitutions of the People's Republic of China and the Islamic Republic of Iran in Light of Their Legal Traditions

Seyed Hossein Tabatabae'i*

Faculty Member, Department of
International Law, Faculty of Law, Tarbiat
Modares University, Tehran, Iran

Seyed Amir Ehsan Miri

LLM, Economic Law, Faculty of Law,
Shahid Beheshti University, Tehran, Iran

1. Introduction

China's re-emergence as a global power, together with the far-reaching transformations of recent decades, has significantly enhanced its importance in international affairs. Its permanent membership of the United Nations Security Council, expanding presence in West Asia, and increasingly consequential relations with Iran make China a subject requiring systematic attention across a range of fields. China, one of the world's oldest civilizations, is the second most populous country and accounts for nearly one-fifth of the global population. It is also the fourth-largest country in the world by

* Corresponding Author: hossein_tabatabaei63@yahoo.com

How to Cite: Tabatabaei, H & Miri, A. E., "A Comparative Study of the Constitutions of the People's Republic of China and the Islamic Republic of Iran in Light of Their Legal Traditions", *The Quarterly Journal of Public Law Research*, Vol. 28, No. 92, (2026), 173 - 216. Doi: [10.22054/qjpl.2026.83993.3079](https://doi.org/10.22054/qjpl.2026.83993.3079).

land area. For more than eighteen of the past twenty centuries, China has occupied a prominent position in global gross domestic product (GDP) relative to other nations.

It is also noteworthy that various predictions made at the turn of the second and third millennia anticipated a decline in China's legal and political system within a fifteen-year period. These predictions, however, did not materialize. Instead, China's relatively sustained economic growth has led some scholars to argue that the country is on a trajectory toward becoming the world's leading economic power. Today, China accounts for nearly one-fifth of global GDP and is the primary trading partner of numerous countries around the world, including almost all states in the Middle East. Taken together, these factors underscore the need for all countries, including Iran, to pay close attention to China and to develop and manage their relations with it with clarity and strategic foresight.

Against this background, the legal study of China is significant for at least two reasons. First, China has exerted considerable influence on the development and evolution of international law and, consequently, affects all international legal actors, including Iran. Second, understanding the Chinese conception of law is essential for structuring bilateral and multilateral relations within appropriate legal frameworks and in a manner consistent with national interests. Moreover, China has increasingly transitioned from a rule-taking actor to a rule-making one in international law. This shift is reflected in, *inter alia*, its increased exercise of veto power, its role in establishing new international institutions such as the Asian Infrastructure Investment Bank, and its promotion of approaches to dispute settlement informed by Eastern legal traditions—in contrast to conventional methods that predominate in various areas of international law.

In this respect, the present study sought to address the following questions: What legal traditions underlie the Constitution of the Islamic Republic of Iran and the Constitution of the People's Republic of China? How do these traditions shape the interpretive frameworks of the two constitutional texts, particularly with respect to the distribution of power, legislative logic, and institutional accountability? And what implications do these differences have for understanding institutional behavior and designing legal interactions between Iran and China?

2. Literature Review

Existing literature on the constitutional systems of Iran and China has generally examined the two legal orders independently. Scholarship on Iran typically analyzes the Constitution within the framework of Islamic legal traditions and theories of religious governance, whereas studies of China tend to focus on the role of the Communist Party, East Asian intellectual traditions, and the Chinese conception of the rule of law.

However, a review of the existing literature reveals a lack of comprehensive, systematic, and direct comparative research examining the Constitution of the Islamic Republic of Iran and the Constitution of the People's Republic of China side by side. In particular, the constitutional texts and structures of the two systems, the logic underlying the distribution of political power, and the mechanisms and models of institutional accountability have not been systematically compared.

Moreover, previous studies have not examined the legal traditions that have shaped both constitutional orders within a unified analytical framework. Consequently, the existing literature lacks both a

comprehensive comparative constitutional analysis of Iran and China and a tradition-based approach that interprets both constitutions in light of their respective legal and intellectual heritages. The present study sought to address this gap by developing a comparative analysis grounded in these foundational legal traditions.

3. Materials and Methods

This study used a comparative legal research methodology to examine and compare the constitutional systems of the Islamic Republic of Iran and the People's Republic of China. The comparative approach focused on the analysis of similarities and differences in legal-political systems in relation to the constitutional texts and traditions.

4. Results and Discussion

China's Constitution is shaped by both Neo-Confucian and Romano-Germanic legal traditions, whereas Iran's Constitution is influenced by Islamic and Romano-Germanic legal traditions. The similarities between the two constitutional systems primarily stem from their shared roots in the Romano-Germanic legal tradition, while their differences can largely be attributed to the distinct Neo-Confucian and Islamic legal traditions that inform each system.

The Constitution of the Islamic Republic of Iran reflects elements of the Romano-Germanic legal tradition while being more fundamentally grounded in the principles of Islamic law and adherence to Islamic norms. In a similar fashion, the Chinese Constitution incorporates elements of the Romano-Germanic legal tradition—particularly in its treatment of individual liberties and its integration of socialist doctrines—while also being significantly

shaped by the Neo-Confucian legal tradition and its core principles, including harmony and service. This influence is particularly evident in the role of the National People's Congress (NPC), which functions as the central coordinating authority within the state structure, with other state organs positioned beneath it and accountable to it. Members of the Congress are likewise expected to serve society and act as exemplary figures.

5. Conclusion

It may thus be concluded that treating the constitution as the foundational text of the legal–political order makes it possible to identify the overarching rules governing the distribution of authority, the logic of legislation, and models of accountability, thereby rendering institutional behavior more intelligible. From this perspective, a comparison of the Chinese and Iranian constitutions revealed two distinct layers: (1) a shared layer influenced by the Romano–Germanic legal tradition, particularly with respect to certain individual liberties and legislative mechanisms; and (2) a distinctive layer rooted in the respective Neo-Confucian and Islamic legal traditions.

This distinction is reflected in differing approaches to governance, including an emphasis on harmony and vertical accountability as opposed to horizontal separation and independence of powers; in models of economic regulation, particularly the coexistence of state and market mechanisms oriented toward collective benefit; and in approaches to dispute resolution, where dialogue and mediation are generally preferred to adversarial procedures.

On this basis, several practical implications can be identified for Iran, including enhancing the precision and effectiveness of cross-border

legal decision-making, improving the assessment of institutional risks, strengthening the design of legal instruments and dispute-resolution mechanisms, and avoiding hasty analogies or unwarranted transfers of concepts between the two legal systems.

Keywords: China's Constitution, Iran's Constitution, Legal Tradition, Legal System, Confucianism, Romano–Germanic.

بررسی تطبیقی قوانین اساسی جمهوری خلق چین و جمهوری اسلامی ایران در پرتو سنت‌های حقوقی تاثیرگذار بر نظام‌های حقوقی این دو کشور

عضو هیئت علمی گروه حقوق بین‌الملل، دانشکده حقوق، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران

سید حسین طباطبایی * ID

دانش آموخته کارشناسی ارشد حقوق اقتصادی، دانشکده حقوق، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران

سید امیر احسان میری ID

چکیده

با توجه به برخاستن چین به عنوان یک قدرت جهانی، ضرورت توجه دانشکده‌های حقوق به مطالعات حقوقی چین بیش‌ازپیش احساس می‌شود. در این راستا از اولین گام‌ها، مطالعه قانون اساسی جمهوری خلق چین و نظام حقوقی-سیاسی متبلور شده در آن است. بنابراین در این پژوهش تلاش شده است اولاً از طریق مشخص نمودن سنت‌های حقوقی تاثیرگذار بر قانون اساسی چین و ثانیاً تطبیق آن با قانون اساسی جمهوری اسلامی، تصویری قابل فهم از این سند و نظام حقوقی-سیاسی جمهوری خلق چین ارائه گردد. مطابق با یافته‌های پژوهش، قانون اساسی چین متأثر از سنت‌های حقوقی نئوکنفوسیانیسم و رومی-ژرمنی است. بنابراین شباهت‌ها عمدتاً ناشی از تأثیر این دو قانون اساسی از سنت حقوقی رومی-ژرمنی و تفاوت‌ها لاجرم به جهت تأثیر از سنت‌های حقوقی متفاوت نئوکنفوسیانیسم و اسلام است. در واقع به همان میزان که قانون اساسی جمهوری اسلامی توانا با سنت حقوقی رومی-ژرمنی و بیش از آن، تحت تأثیر بنیادهای سنت حقوقی اسلام و حفظ «موازن اسلامی» است، قانون اساسی چین نیز علاوه بر تأثیر از سنت حقوقی رومی-ژرمنی (خواه آزادی‌های فردمحورانه و خواه آموزه‌های سوسیالیستی)، تحت تأثیر سنت حقوقی نئوکنفوسیانیسم و بنیادهای آن از جمله «هماهنگی» و «خدمت» است. چنانکه کنگره ملی خلق (قوه مقننه) بسان رکن هماهنگ‌کننده ایفای نقش می‌کند و نمایندگان کنگره نیز موظفند «خدمتگزار» و «سرمشق افراد» جامعه باشند.

واژگان کلیدی: قانون اساسی چین، سنت حقوقی چین، نظام حقوقی چین، کنفوسیانیسم، رومی-ژرمنی.

مقدمه

با توجه به تحولات دهه‌های گذشته و بازگشت چین به جایگاه خود به عنوان یک قدرت جهانی، نقش این کشور در مناسبات بین‌المللی به عنوان یکی از اعضای دائمی شورای امنیت ملل متحد، حضور پررنگ این کشور در منطقه غرب آسیا و تعاملات و معاملات بالفعل و بالقوه فی‌مابین ایران و چین، ضرورت توجه به این کشور و مطالعه آن در حوزه‌های مختلف احراز شده است.^۱

چین از قدیمی‌ترین تمدن‌های بشری، دومین کشور پرجمعیت دنیا با جمعیتی معادل تقریباً یک‌پنجم جمعیت کره زمین^۲، چهارمین کشور وسیع جهان^۳ و در طول هجده قرن از بیست قرن گذشته، دارای پررنگ‌ترین نقش در تولید ناخالص جهانی نسبت به هر کشور دیگری بوده است.^۴

همچنین بایست توجه داشت که پیش‌بینی‌های متعدد اواخر هزاره دوم و اوایل هزاره سوم از افول ساختار حقوقی- سیاسی این کشور در افق پانزده ساله، تا این لحظه رنگ‌باخته^۵ و ثبات نسبی رشد اقتصادی چین چنان بوده که به زعم برخی از محققان، این

۱. سید حسین طباطبائی، *مطالعات حقوقی چین: از کجا آغاز کنیم؟*، چاپ اول (تهران: مؤسسه فرهنگی- هنری انتشاراتی نگاه بینه، ۱۴۰۰) صص ۲۴-۵۱.

۲. “World Population Clock: 8 Billion People (2023)”, *Worldometer*, accessed July 15, 2024, <https://www.worldometers.info/world-population/>.

۳. “Largest Countries in the World by Area”, *Statista*, accessed July 15, (2024), <https://www.statista.com/statistics/262955/largest-countries-in-the-world/>.

۴. هنری کیسینجر، چین، ترجمه حسین راسی (تهران: فرهنگ معاصر، ۱۳۹۲) ص ۹.

۵. بنابراین جایگاه فعلی چین امری مسبوق به سابقه بوده و این کشور به لحاظ تاریخی و به‌طور طبیعی همواره یک قدرت جهانی و مرجع بوده است. به بیان دیگر اگر چین حدفاصل سال‌های ۱۸۵۰ تا ۲۰۰۰ در چنین جایگاهی نبوده، در یک تصویر بزرگ بایست آن را استثنائی بر قاعده دانست. به نحوی که ناپلئون بناپارت چین را «اژدهای خوابیده» می‌داند که اگر بیدار شود «جهان را تکان می‌دهد». همچنین چین را دارای چنان ظرفیتی دانسته‌اند که همواره می‌تواند به عنوان مهمترین بازیگران ایفای نقش کند. در این باره نک به:

Christopher A. Ford, *The Mind of Empire: China's History and Modern Foreign Relations* (Lexington: University Press of Kentucky, 2010) PP. 7-8.

۶. شیائوچین گوئو، دولت و جامعه در گذار چین به دموکراسی: کونفوسیانیسم، لنینیسم و توسعه اقتصادی، ترجمه پرویز علوی، چاپ اول (تهران: نشر اختران، ۱۳۹۹) ص ۴۰۸.

کشور در مسیر تبدیل شدن به اولین قدرت اقتصادی جهان قرار دارد؛^۱ چنانچه این کشور امروز نزدیک به یک پنجم تولید ناخالص جهان را به تنهایی نمایندگی می‌کند^۲ و شریک اول تجاری بسیاری از کشورهای جهان و تقریباً تمام کشورهای منطقه خاورمیانه است.^۳ همه این موارد بخشی از دلایلی است که اهمیت توجه به چین و مدیریت و تنظیم رابطه با این کشور را برای هر کشوری از جمله ایران ضروری می‌نماید.^۴

در این میان، مطالعات «حقوقی» چین دست کم از دو جهت حائز اهمیت است. اولاً چین تاثیر قابل توجهی بر حقوق بین‌الملل داشته و لاجرم موثر بر همه بازیگران حقوق بین‌الملل از جمله ایران است. ثانیاً فهم طرف چینی از «حقوق» که لازمه تنظیم رابطه در قالب اسناد حقوقی در هر سطحی و منطبق با منافع ملی و طرف ایرانی امری ضروری می‌باشد. در واقع چین از نقش یک بازیگر قاعده‌پذیر در حقوق بین‌الملل به یک بازیگر قاعده‌گذار تبدیل شده است.^۵

۱. برای مطالعه آمار و ارقام در این زمینه می‌توانید به بخش اول از منبع ذیل، اثر گراهام آلیسون، استاد دانشگاه هاروارد، مراجعه کنید:

Graham T. Allison, *Destined for War: Can America and China Escape Thucydides' Trap?* (Boston: Mariner Books, 2017) P. 400.

همچنین برای اطلاع از گرایه موجود در پیشرفت اقتصاد کشور چین، نک به:

“Top 10 Countries with the Highest GDP,” *Statista*, Accessed July 15, (2024), <https://www.statista.com/statistics/674491/top-10-countries-with-highest-gdp/>.

2. Countries with the Largest Gross Domestic Product, (GDP), “*Statista*, Accessed July 15, 2024, <https://www.statista.com/statistics/268173/countries-with-the-largest-gross-domestic-product-gdp/>.

3. Andrew Scobell & Alireza Nader, *China in the Middle East: The Wary Dragon* (Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2016) PP. 3–20; Jonathan Fulton, *China's Changing Role in the Middle East* (Washington, D.C.: Atlantic Council, 2019) PP. 3–20; Xiaodong Zhang, “China's Interests in the Middle East: Present and Future”, *Middle East Policy*, Vol. 6, No. 3, (1999), P. 150.

۴. در این زمینه نک به: محمدجواد ظریف، پایاب شکیبایی، چاپ اول (تهران: انتشارات اطلاعات، ۱۴۰۲) صص ۳۴۲–۳۴۳.

۵. در این باره می‌توان به گزارش‌های زیر اشاره نمود که برنامه چین برای «تغییر شکل تجارت جهانی براساس الگوهای خود» را واکاوی نموده‌اند:

- “China's New Era: Changes the Game for Global Actors”, *Asia Society*, Accessed July 15, 2024, <https://asiasociety.org/policy-institute/chinas-new-era-changes-game-global-actors>.

استفاده بیشتر از حق وتو^۱، ایفای نقش در تاسیس سازمان‌های بین‌المللی جدید مانند بانک سرمایه‌گذاری زیربنایی آسیا^۲ و ترویج روش حل و فصل اختلاف برآمده از تجربه شرقی در مقابل روش‌های حل و فصل اختلاف مرسوم در شاخه‌های مختلف حقوق بین‌الملل^۳، بخشی از قرائن چنین تغییری است.

در این راستا از اولین گام‌ها در حوزه مطالعات حقوقی چین، مطالعه قانون اساسی جمهوری خلق چین به‌عنوان بالاترین سند نظام حقوقی این کشور است.^۴ به همین جهت در این پژوهش تلاش شده است تا از خلال تطبیق این سند با قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران که برای مخاطب ایرانی آشنا است، تصویری قابل فهم از نظام حقوقی-سیاسی جمهوری خلق چین ارائه گردد.

- "The Era of Fragmented Globalisation", *Financial Times*, Accessed July 15, 2024, <https://www.ft.com/content/c51622e1-35c6-4ff8-9559-2350bfd2a5c1>.

۱. چین تاکنون مجموعاً ۱۹ بار از حق وتو در شورای امنیت سازمان ملل متحد استفاده نموده است. بررسی موارد استفاده از حق وتو نشان می‌دهد که از سال ۱۹۷۲ (که چین برای اولین بار از حق وتوی خود استفاده نمود) تا سال ۲۰۱۰ چین تنها ۵ بار از حق وتوی خود استفاده کرده بود درحالی‌که از سال ۲۰۱۰ تاکنون، چین ۱۴ بار از این سازکار بهره برده است. در این زمینه نک به:

"Quick Links Related to the Security Council", United Nations Research Guides, Accessed July 15, 2024, <https://research.un.org/en/docs/sc/quick>.

2. Asian Infrastructure Investment Bank.

۳. نقش چین در تاسیس این بانک و اداره آن به نحوی قابل توجه است که برخی نویسندگان از این بانک با عنوان «بانک جهانی چین» یاد نموده‌اند؛ بانکی که در راستای منافع دولت چین عمل می‌کند. به‌خصوص که دولت چین در تصمیم‌سازی در این بانک از حق وتو برخوردار بوده و می‌تواند مطابق با منافع و اهداف خود قاعده‌سازی کند. در این زمینه نک به:

Enda, C. The AIIB: China's World Bank, Bloomberg, (2018), Available Online: <https://www.bloomberg.com/quicktake/chinasworld-bank> (Accessed on 28 July 2022); Arfan Mahmood, Mehran Idris Khan, Shahid Ali, Zaheer Abbas & Nouman Khan, "The Role of Chinese Regimes of Asian Infrastructure Investment Bank and the Belt and Road Initiative in the Transformation of Its Energy Diplomacy: Quest for Economic Sustainability", *Sustainability*, Vol. 14, No. 24, (2022), P. 1, <https://doi.org/10.3390/su142416997>.

4. M. Holt Meyer & Charles J. Wysocki, "Chinese Mediation", *New York State Bar Journal*, Vol. 57, (1985), P. 37; Donald C. Clarke, "Dispute Resolution in China", *Journal of Chinese Law*, Vol. 5, No. 2, (1991), P. 245.

۵. طباطبایی، مطالعات حقوقی چین، پیشین، صص ۷۴-۱۳۵.

بدین ترتیب، اتکا به قانون اساسی به منزله متن مرجع نظم حقوقی - سیاسی، امکان استخراج قواعد کلان توزیع اقتدار، منطق قانون گذاری و الگوهای پاسخ گویی را فراهم می کند و فهم «رفتار نهادی» را ممکن می سازد.

مقایسه قانون اساسی چین و ایران در این چارچوب، تمایز میان لایه مشترک متأثر از سنت رومی - ژرمنی (در برخی آزادی ها و سازوکارهای قانون گذاری) و لایه متمایز برخاسته از سنت های نئوکنفوسیانی/اسلامی را روشن می کند؛ تمایزی که از جمله در ترجیحات حکمرانی (هماهنگی و پاسخ گویی عمودی در برابر تفکیک و استقلال قوای افقی)، الگوی تنظیم گری اقتصادی (همزیستی دولت و بازار با محوریت منفعت جمعی) و شیوه های حل و فصل اختلاف (غلبه گفتگو محوری و میانجی گری پیش از ترتیبات ترافعی) بازتاب می یابد.

بر پایه این فهم، پیامد عملی برای مخاطب ایرانی از جمله در مواردی مانند ارتقای دقت و کارآمدی تصمیم سازی و تعاملات حقوقی برون مرزی، افزایش دقت در سنجش ریسک های نهادی، بهبود طراحی اسناد و سازوکارهای حل و فصل اختلاف و پرهیز از همسان انگاری شتاب زده یا انتقال ناموجه مفاهیم میان دو نظم حقوقی، ظاهر و آشکار می گردد.

بدین منظور در این مقاله ابتدا به مثابه مقدمه ای ضروری، به تبیین سنت های حقوقی تاثیرگذار بر نظام های حقوقی چین و ایران پرداخته و علت این ضرورت توضیح می شود (قسمت ۱)، سپس تمرکز خود را بر مرور محتوای اهم اصول قانون اساسی فعلی چین و مقایسه این اصول با اصول قانون اساسی جمهوری اسلامی گذاشته (قسمت ۲) و تلاش شد تصویری کلی از رئوس موضوعات مدنظر تدوین کنندگان قانون اساسی چین و نیز ساختار حقوقی - سیاسی این کشور، در پرتو قانون اساسی جمهوری خلق چین ارائه شود.

۱. سنت‌های حقوقی موثر بر نظام‌های حقوقی چین و ایران

نظام حقوقی هر کشوری متأثر از یک یا چند سنت حقوقی است.^۱ اگر به پیروی از یکی از مشهورترین تقسیم‌بندی‌های صورت گرفته در آثار حقوق تطبیقی^۲ و مطابق با یکی از جدیدترین تقسیم‌بندی‌های ارائه شده از سنت‌های حقوقی^۳، سنت‌های حقوقی بزرگ و مهم معاصر؛ سنت حقوقی کامن‌لا، رومی-ژرمنی، اسلام و نئوکنفوسیانیسم (مشرق‌زمین یا به توصیف برخی خاور دور) در نظر گرفته شود، درباره نظام‌های حقوقی چین و ایران چنانکه نشان داده شده است، مشاهده می‌شود که هریک این دو نظام دست کم تحت تاثیر دو سنت حقوقی بوده‌اند. در ادامه ابتدا تاثیرپذیری نظام حقوقی چین (قسمت ۱-۱) و سپس تاثیرپذیری نظام حقوقی ایران (قسمت ۱-۲) از این سنت‌های حقوقی مدنظر قرار داده می‌شود.

۱-۱. سنت‌های حقوقی تاثیرگذار بر نظام حقوقی چین

در پهنه جغرافیایی چین، از قرن پنجم پیش از میلاد تا پایانه هزاره اول، تنظیم روابط بین اشخاص تحت تاثیر آموزه‌های کنفوسیوس قرار داشت^۴ و بعد از آن نیز طی تحولاتی^۵ تقریباً هم‌زمان با شروع هزاره دوم، نئوکنفوسیانیسم که ترکیبی از آموزه‌های کنفوسیوس،

۱. به‌عنوان مثال می‌توان گفت نظام حقوقی فرانسه در زمان تدوین قانونی اساسی ۱۹۵۸ تنها تحت تاثیر یک سنت حقوقی (سنت حقوقی رومی-ژرمنی) بوده است و یا نظام حقوقی ایران در دوره مشروطه و داراشدن اولین قانون اساسی تحت تاثیر دو سنت حقوقی (سنت حقوقی اسلامی و سنت حقوقی رومی-ژرمنی) قرار داشته است.

2. René David & Camille Jauffret-Spinosi, *Les grands systèmes de droit contemporains* (Paris: Dalloz, 2016).

۳. در این زمینه نک: سید حسین طباطبائی، «طبقه‌بندی جدید سنت‌های حقوقی جهان با تأکید بر جایگاه و بنیادهای سنت حقوقی مشرق‌زمین؛ نئوکنفوسیانیسم»، دوره ۱۵، شماره ۲، (۱۴۰۳)، صص ۶۸۳-۷۰۶.

۴. هنری کیسینجر، چین، ترجمه حسین راسی (تهران: فرهنگ معاصر، ۱۳۹۲) ص ۹.

S. Gao & A. J. Walayat, "The Compatibility of Confucianism and Law", *Pace Law Review*, Vol. 41, No. 1, (2020), PP. 234-258; Luke T. Lee & Whalen W. Lai, "The Chinese Conceptions of Law: Confucian, Legalist, and Buddhist", *Hastings Law Journal*, Vol. 29, No. 5, (1977), PP. 1307-1329.

۵. از جمله تحولات دوره تانگ که زمان گسترش ارتباطات با همسایگانی مثل هند بود و به ترویج بودیسم هم منجر شد.

بودیسم و تائویسم بود، شکل گرفت و تا قرن ۱۹ به عنوان مهمترین سنت تاثیرگذار بر تنظیم روابط میان اشخاص ایفای نقش نمود.^۱ این سنت حقوقی همچنان نیز بر نظام حقوقی چین تاثیرگذار است^۲، به ویژه آنکه در سالهای اخیر حزب حاکم بر بخشی از این سنت یعنی آموزه‌های کنفوسیوس تاکید مجددی داشته است.^۳ بنابراین برای درک نظام حقوقی چین و تحولات آن، توجه به بنیادهای سنت حقوقی نئوکنفوسیانیسم و به ویژه آموزه‌های کنفوسیوس امری ضروری است. این بنیادها که به مثابه ریشه‌های باید و نبایدهای قانونی در نظام حقوقی چین نقش ایفا می‌کنند از نظر برخی عبارتند از: «هماهنگی»، «سلسله مراتب» و «خدمت».^۴ می‌توان گفت نظام حقوقی چین برپایه این بنیادها استوار شده و تلاش می‌نماید آنها را حفظ و تقویت نماید. در این راستا این کشور اولاً هماهنگی را به عنوان بالاترین ارزش فرهنگ چینی پذیرفته و از آن جهت نائل آمدن به جامعه‌ای بدون دعوا و یا دست کم کاهش تعداد دعاوی بهره می‌برد.^۵ ثانیاً برای حرکت به سوی اهداف خود و

۱. فریدون وردی‌نژاد، *اژدهای شکلیا*، چاپ دوم (تهران: انتشارات اطلاعات، ۱۳۹۰) ص ۷۷.

2. Ignazio Castellucci, "Rule of Law with Chinese Characteristics", *Annual Survey of International & Comparative Law*, Vol. 13, No. 1, (2007), P. 38.

3. Jun Deng & Craig A. Smith, "The Rise of New Confucianism and the Return of Spirituality to Politics in Mainland China", *China Information*, Vol. 32, No. 2, (2018), P. 294.

4. For More Information, See: P. De Cruz, *Comparative Law in a Changing World* (London: Cavendish Publishing Limited, 1999) P. 204; W. F. Menski, *Comparative Law in a Global Context: The Legal Systems of Asia and Africa* (Cambridge: Cambridge University Press, 2006) P. 513; P. De Cruz, *Comparative Law in a Changing World* (London: Cavendish Publishing Limited, 1999) PP. 205–208; L. T. Lee & W. W. Lai, "The Chinese Conceptions of Law: Confucian, Legalist, and Buddhist", *Hastings Law Journal*, Vol. 29, No. 5, (1977), P. 1325;

همچنین نک به: سیدحسین طبایایی، «مطالعه تطبیقی بنیادهای سنت حقوقی چین در پرتو دیگر سنت‌های حقوقی»، پژوهش‌های حقوق تطبیقی، دوره ۲۵، شماره ۳، (۱۴۰۰)، ص ۱۳۱؛ سیدحسین طبایایی، «طبقه‌بندی جدید سنت‌های حقوقی جهان با تأکید بر جایگاه و بنیادهای سنت حقوقی مشرق‌زمین؛ نئوکنفوسیانیسم»، دوره ۱۵، شماره ۲، (۱۴۰۳)،

ص ۶۸۴.

5. Y. Feng, "Legal Culture in China: A Comparison to Western Law", *Exchange*, Vol. 16, No. 1, (2010), PP. 115–124.

تحقق هماهنگی، وجود سلسله‌مراتب را به رسمیت شناخته و حتی آن را تثبیت می‌نماید.^۱ ثالثاً با وجود پذیرش سلسله‌مراتب در چین، حاکمان باید خدمتگزار مردم باشند و همین بنیاد خدمت است که معنابخش وجود چنین سلسله‌مراتبی است. حاکمان، گرچه در راس سلسله‌مراتب قرار دارند اما قوانین و مقررات را با اعمال ضمانت اجرای قهری اجرا نمی‌کنند بلکه مطابق با آموزه‌های کنفوسیوسی وظیفه دارند به عنوان خدمتگزار، مردم را در پذیرش قوانین اقناع نموده و مردم، خود پذیرای این قوانین گردند.^۲

در توضیح تاثیر سنت حقوقی رومی- ژرمنی بر نظام حقوقی چین^۳ نیز باید گفت با تحولاتی که مغرب‌زمین و به‌ویژه اروپای قاره در قرن هجدهم تجربه کرد، آموزه‌های مغرب‌زمینی و سنت حقوقی رومی- ژرمنی، بر قوانین بسیاری از کشورها تاثیر گذارد^۴ و نظام حقوقی چین نیز از این امر مستثنی نبود. این تاثیرات در چین، از یک‌سو تاثیر آموزه‌های آزادی‌خواهانه فردمحور این سنت حقوقی بود و چنانکه در ادامه می‌آید، بر اصولی از قانون اساسی چین تاثیر گذارده و از سوی دیگر و به نحو پرننگ‌تر، تاثیر آموزه‌های سوسیالیستی بر قوانین چین و به‌ویژه قانون اساسی جمهوری خلق چین بوده است. نکته مهم آنکه سوسیالیسم^۵ در طبقه‌بندی یادشده و در این پژوهش، واکنشی اصیل

1. De Cruz, P., *Comparative Law in a Changing World* (London: Cavendish Publishing Limited, 1999) PP. 205-208.

2. S. Gao & A. J. Walayat, "The Compatibility of Confucianism and Law", *Pace Law Review*, Vol. 41, No. 1, (2020), PP. 234-258.

3. For example, see: Z. Wang, "The Roman Law Tradition and Its Future Development in China", *Frontiers of Law in China*, Vol. 1, No. 1, (2006), PP. 72-78.

4. Rett R. Ludwikowski, "The French Declaration of the Rights of Man and Citizen and the American Constitutional Development", *The American Journal of Comparative Law*, Vol. 38, No. 3, (1990), P. 478.

۵. سوسیالیسم آن جریان فکری است که معتقد به مالکیت عمومی و نظارت جامعه بر وسایل تولید و کار و اداره آنها به نفع جامعه است. (برای مطالعه بیشتر نک به: علی آقابخشی و مینو افشاری‌راد، فرهنگ علوم سیاسی، چاپ اول، ویرایش ششم (تهران: نشر چاپار، ۱۳۸۳) صص ۳۶۶-۳۶۸).

در درون سنت رومی-ژرمنی^۱ ارزیابی می‌شود و به همین دلیل، از آن ذیل همین سنت یعنی سنت حقوقی رومی-ژرمنی نام برده شده است.^۲

۱-۲. سنت‌های حقوقی تاثیرگذار بر نظام حقوقی ایران

نظام حقوقی ایران دست کم از زمان تدوین قانون اساسی مشروطه تحت تاثیر دو سنت حقوقی اسلام و رومی-ژرمنی بوده است.^۳ در این باره، سنت حقوقی اسلام بیشترین تاثیر را در تدوین قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نیز داشته است.^۴ مفاد و اصول مختلف قانون اساسی جمهوری اسلامی همگی نشان‌دهنده تاثیر سنت حقوقی اسلام بر قانون اساسی است. به عنوان نمونه، مطابق با اصل ۴ قانون اساسی، کلیه قوانین و مقررات باید بر اساس

۱. برای مطالعه بیشتر نک به: سید حسین طباطبایی، «طبقه‌بندی جدید سنت‌های حقوقی جهان با تأکید بر جایگاه و بنیادهای سنت حقوقی مشرق‌زمین؛ نوکنفوسیانیسم»، دوره ۱۵، شماره ۲، (۱۴۰۳)، ص ۶۹۲. نویسنده در این صفحه بیان داشته است که: «مارکسیسم و سوسیالیسم واکنشی قرن نوزدهمی بوده‌اند. در درون سنت حقوقی رومی-ژرمنی و در زمانی که درون این سنت حقوقی-چنان‌که باید و شاید- به برابری و برادری توجه نشده، آزادی محور همه چیز قرار گرفته بود.»

۲. بایست توجه داشت که چین از قرن ۱۷ به بعد تحت تاثیر غربیان قرار گرفت. قرن‌ها که به دنبال جنگ‌های تریاک اول و دوم منجر به نفوذ انگلستان و دیگر کشورهای اروپای غربی در چین گردید. در واقع در پی رویدادهای مختلف حدفاصل پایان قرون وسطی تا اواخر قرن ۱۸ از جمله پیشرفت دریایی هلند، پرتغال، اسپانیا و پیروزی نهایی نسی بریتانیا در این کارزار، کشف و استقلال ایالات متحده، تقسیم قدرت شاه بریتانیا با پارلمان، انقلاب صنعتی، صدور مجوزهای راهگشایی آبی به متمولین در اروپا و به‌ویژه بریتانیا، غرب با تمام توان به دریا زد تا تجارت و ارزش‌های خود را در سرتاسر دنیا رواج دهد و بر چین که روزگاری صاحب پرقدردترین نیروی دریایی جهان بود، غلبه کرد و این کشور را از «توسعه عمومی (و جبری) تاریخی محروم نمود» (کیسینجر، چین، ۴۴) اتفاقات قرن بیستم در چین، واکنشی بود به همین محرومیت. واکنشی که بخشی از آن در تاثیرگذاری اندیشه‌های مارکسیسم و اندیشه‌های مائو رهبر انقلاب بر نظام حقوقی چین، ذیل عنوان سوسیالیسم و البته با رویکرد چینی متبلور گشت.

۳. مظفر شاهدهی، «دغدغه جریان‌های سیاسی در موضوع «جمهوریت» و «اسلامیت» نظام در فرآیند تصویب قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۵۸»، تاریخنامه انقلاب، سال اول، دفتر اول، شماره ۱، (۱۳۹۶)، ص ۲۹؛ سیدمحمد هاشمی، «بررسی تطبیقی و موضوعی بازنگری قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران»، تحقیقات حقوقی، شماره ۸، (۱۳۶۹)، ص ۱۶۸؛ جواد زرین‌دست، «بررسی تطبیقی قوانین اساسی قبل و بعد از انقلاب اسلامی با اعلامیه حقوق بشر: هم‌سنجی دو قانون اساسی با یک اعلامیه جهانی»، مجلس و پژوهش، شماره ۲۶، (بهمن و اسفند ۱۳۷۷)، صص ۱۵۹-۱۶۰.

۴. مظفر شاهدهی، پیشین.

موازن اسلامی وضع شوند و اینچنین قانونگذار برای نظام و قوانین آن محتوا و ماهیتی سراسر اسلامی قائل شده است. از سوی دیگر، نظام حقوقی ایران حتی پس از پیروزی انقلاب اسلامی قربت‌های زیادی - و حتی شدیدتری - با سنت حقوقی رومی- ژرمنی داشته است.^۱ چنانچه برخی نویسندگان بیان کرده‌اند که قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران پس از سنت حقوقی اسلام، متأثر از آموزه‌های مغرب‌زمینی (سنت حقوقی رومی- ژرمنی) بوده است.^۲ در این باره باید بیان داشت که قانون اساسی جمهوری اسلامی، هم تحت تاثیر آموزه‌های آزادی خواهانه این سنت حقوقی بوده و هم آموزه‌های سوسیالیستی بسیار موثر در حقوق اساسی ایران بوده است.^۳ در مورد قانون اساسی جمهوری اسلامی بطور خاص، باید اذعان داشت که جریان غالب سوسیالیسم در ایران در زمان تدوین این سند، به دنبال جامعه‌ای بدون طبقه و برابر از حیث اقتصادی بود^۴ و احقاق عدالت اجتماعی و اقتصادی را از طریق تحدید مالکیت خصوصی، ملی نمودن اقتصاد و مداخله دولت در اقتصاد و ارائه کالاهای اساسی مانند آموزش، بهداشت و ... به مردم امکان‌پذیر می‌دید.^۵

چنانکه مشاهده می‌شود، نظام حقوقی چین و ایران اگرچه در تاثیرپذیری از سنت حقوقی رومی- ژرمنی و به‌ویژه آموزه‌های سوسیالیستی به یکدیگر نزدیک هستند اما نظام حقوقی چین به‌طور خاص تحت تاثیر سنت حقوقی مشرق‌زمین قرار گرفته و نظام حقوقی ایران نیز بیش از هر سنتی، تحت تاثیر سنت حقوقی اسلام بوده است. بنابراین برای فهم این دو نظام حقوقی بایست به بنیادهای سنت‌های حقوقی تاثیرگذار بر این نظام‌ها توجه

۱. کمال‌الدین هریسی‌نژاد، «تاملی بر عوامل تأثیرپذیری حقوق نوین ایران از سنت حقوقی رومی- ژرمنی»، فصلنامه حقوق، دوره ۳۹، شماره ۲، (۱۳۸۸)، ص ۳۸۱.

۲. سیدمحمد هاشمی، «بررسی تطبیقی و موضوعی بازنگری قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران»، تحقیقات حقوقی، شماره ۸، (۱۳۶۹)، ص ۱۶۸.

۳. بایستی توجه داشت که اندیشه‌های سوسیالیستی به‌ویژه در دهه ۵۰ و ۶۰ شمسی تنها محدود به جریان موسوم به چپ نبود و حتی برخی اسلام‌گرایان نیز از این اندیشه‌ها به‌خصوص در رابطه با عدالت اجتماعی و اقتصادی تاثیر پذیرفته بودند.

4. Branko Horvat, "Social Ownership", in *Reader's Guide to the Social Sciences*, ed. Jonathan Michie, Vol. 1 (London and New York: Routledge, 2000) PP. 1515-1516.

۵. قدرت‌الله رحمانی و امیر حمیدی، «تأثیر اندیشه‌های سوسیالیستی بر تدوین و نگارش اصول اقتصادی قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران»، دوره ۲۶، شماره ۱۰۲، (۱۴۰۲)، ص ۲۹۵.

داشت. به طور خاص در مورد فهم نظام حقوقی چین و قانون اساسی آن که دغدغه محوری این پژوهش است، بنیادهای سنت حقوقی نئوکنفوسیانیسم یعنی «هماهنگی»، «سلسله مراتب»، «خدمت» باید همواره مدنظر باشد.^۱ همچنین در این راستا باید به اهم آموزه های سوسیالیستی نظیر «نفی مالکیت خصوصی»، «دولت متمرکز» و «توجه به جامعه بیش از توجه به فرد» نیز توجه داشت.^۲ تاکید بر این بنیادها و اهم آموزه های این دو سنت از آن رو است که آشنایی کلی با این مفاهیم به عنوان مفاهیم پایه ای، به منظور درک ساختار نظری تبیین شده در قانون اساسی و نیز آنچه در عمل برای ساختار حقوقی- سیاسی چین رخ داده، ضروری است. لازم به ذکر است که در ادامه و به ویژه در ذیل توضیح اصل اول قانون اساسی و نیز اولین اصل از فصل سوم قانون اساسی که فربه ترین فصل این سند است، به این مهم مجدداً اشاره می شود.

۲. محتوای فصول قانون اساسی چین و مقایسه آن با قانون اساسی ایران

در این بخش نگاهی به محتوای فصول قانون اساسی چین نموده و آن را با قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مقایسه می نماییم. قانون اساسی فعلی چین مصوب ۱۹۸۲، شامل یک مقدمه و چهار فصل به ترتیب ذیل است:

۱. در این زمینه نک: سید حسین طبایبایی، «طبقه بندی جدید سنت های حقوقی جهان با تأکید بر جایگاه و بنیادهای سنت حقوقی مشرق زمین؛ نئوکنفوسیانیسم»، دوره ۱۵، شماره ۲، (۱۴۰۳)، صص ۶۸۳-۷۰۶.

۲. اتمار ایسنگ، *تاریخ اندیشه ها و عقاید اقتصادی*، ترجمه هادی صمدی (تهران: انتشارات دانشگاه تربیت مدرس، مؤسسه تحقیقات اقتصادی، ۱۳۷۴) ص ۹۶؛ و رحمانی و حمیدی، پیشین، صص ۲۷۷-۳۰۰؛ و

N. Scott Arnold, *The Philosophy and Economics of Market Socialism: A Critical Study* (Oxford: Oxford University Press, 1988) P. 8; Branko Horvat, "Social Ownership", in *Reader's Guide to the Social Sciences*, ed. Jonathan Michie, Vol. 1 (London and New York: Routledge, 2000) PP. 1515-1516.

۳. در کشور چین، پیش از انقلاب ۱۹۴۹ و از اواخر قرن ۱۹ تلاش هایی برای تدوین قانون اساسی صورت گرفت. این تلاش ها اگرچه ثمراتی داشت اما به نحو ملموس بعد از جنگ جهانی دوم و در سال ۱۹۴۶ به بار نشست و اولین قانون اساسی چین در این سال تدوین شد. با این حال تنها سه سال بعد با پیروزی انقلاب کمونیستی، اوضاع دگرگون شد. اولین قانون اساسی بعد از انقلاب در سال ۱۹۵۴ تهیه شد. البته از زمان انقلاب در سال ۱۹۴۹ تا تثبیت نظام و تصویب قانون اساسی اول، یک قانون اساسی موقت بر کشور حاکم بود که مانند قانون اساسی اول از رژیم کمونیستی شوروی سابق الهام می گرفت (منوچهر طبایبایی مومتمنی، «نگاهی به حقوق اساسی جمهوری خلق چین»، فصلنامه حقوق اساسی،

- فصل اول: اصول کلی، شامل اصول ۱ تا ۳۲؛
 - فصل دوم: حقوق و وظایف اساسی شهروندان، شامل اصول ۳۳ تا ۵۶؛
 - فصل سوم: ساختار نظام جمهوری خلق چین، شامل اصول ۵۷ تا ۱۴۰ و دارای هفت بخش با عناوین کنگره ملی خلق (بخش^۱ نخست)، ریاست جمهوری خلق چین (بخش دوم)، شورای وزیران (بخش سوم)، کمیسیون مرکزی نظامی (بخش چهارم)، کنگره‌های محلی خلق و حکومت‌های محلی خلق در سراسر کشور (بخش پنجم)، نهادهای نیمه مستقل مناطق خودمختار ملی (بخش ششم)، کمیته‌های نظارت (بخش هفتم) و دادگاه‌های خلق و ادارات دادستانی خلق (بخش هشتم)؛
 - فصل چهارم: پرچم ملی، سرود ملی، نشان ملی و پایتخت.^۲
- قانون اساسی فعلی چین در ۵ مرحله و از طریق ۵ اصلاحیه، دستخوش تغییراتی شده است. مرجع صادرکننده تمامی این اصلاحیه‌ها کنگره ملی خلق بوده است که مطابق اصل ۵۷ و ۵۸ قانون اساسی عالی‌ترین رکن قدرت حاکمیت بوده و اعمال قانون‌گذاری را برعهده دارد. نکته قابل توجه آنکه اساس ۱۳۸ اصل از ۱۴۳ اصل فعلی قانون اساسی، قانون مصوب سال ۱۹۸۲ است. اگرچه بسیاری از این ۱۳۸ اصل چنانکه اشاره شد از طریق ۵ اصلاحیه مورد تغییرات واقع شده‌اند، اما ۵ اصل مربوط به کمیته‌های نظارت یعنی بخش هفتم از فصل سوم به طور کامل محصول پنجمین اصلاحیه قانون اساسی در سال ۲۰۱۸ است و پیش از آن اصلاً وجود نداشته است. به هر ترتیب، قانون اساسی چین در حال حاضر

دوره ۳، شماره ۵، (۱۳۸۴)، ص ۱۶۸. قانون اساسی دوم در سال ۱۹۷۵ به رشته تحریر درآمد و قانون اساسی سوم در سال ۱۹۷۸ (تنها سه سال بعد از قانون اساسی دوم) تصویب شد. مهم‌ترین رویداد در حداثی تصویب قانون اساسی دوم و سوم، درگذشت مائو رهبر انقلاب ۱۹۴۹ بود. نهایتاً قانون اساسی چهارم جمهوری خلق چین در سال ۱۹۸۲ تصویب شد که همچنان نیز پابرجاست.

۱. در این اثر «فصل» ترجمه کلمه "Chapter" و «بخش» ترجمه کلمه "Section" است.

۲. برای دیدن متن ترجمه انگلیسی آخرین نسخه قانون اساسی شامل مقدمه و تمامی اصول می‌توانید به وب‌سایت زیر مراجعه نمایید:

"Archive of Laws and Regulations", *The State Council of the People's Republic of China*, accessed July 15, 2024, [http:// english. www. gov. cn/ archive/ lawsregulations/201911/20/content_WS5ed8856ec6d0b3f0e9499913.html](http://english.www.gov.cn/archive/lawsregulations/201911/20/content_WS5ed8856ec6d0b3f0e9499913.html).

دارای ۱۴۳ اصل، ذیل ۴ فصل است. در ادامه به ترتیب همین ۴ فصل، اهم اصول مورد بررسی قرار می‌گیرد و به تطبیق آنها با قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران پرداخته می‌شود.

۲-۱. اصول کلی (فصل ۱ قانون اساسی)

۲-۱-۱. نوع حکومت

جمهوری خلق چین با نظام «دیکتاتوری دموکراتیک خلق»^۱ اداره می‌شود. این بخشی از اصل اول قانون اساسی است. چنانکه مشاهده می‌شود در بدایت امر عبارت «دیکتاتوری دموکراتیک» برای خواننده احتمالاً نامأنوس و حتی متضاد به نظر می‌آید. برای درک این عبارت بایست موارد مختلفی از جمله سیر تحولات تاریخی و تأثیرگذاری سنت‌های مختلف حقوقی بر قانون اساسی چین را مدنظر قرار داد. در اینجا صرفاً باید اشاره شود که مطابق با آثار مارکس و لنین برای رسیدن به جامعه بدون دولت^۲ و به‌منظور رسیدن به دموکراسی حداکثری به یک دوره گذار با دولتی متمرکز و توجه به جامعه، بیش از توجه به فرد نیاز است که طی آن طبقه کارگران و کشاورزان از طریق حاکمیت، خواسته‌های خود را بر دیگر طبقات «دیکته» می‌کنند^۳ اما مناسبات در میان خودشان بر اساس اصول دموکراتیک خواهد بود. با این توضیح کوتاه قاعده‌تأفهم عبارت «دیکتاتوری دموکراتیک» تسهیل می‌شود اما قاعده‌تأ برداشت دقیق‌تر و عمیق‌تر این مفهوم نیازمند توجه به موارد مختلف از جمله اهم آموزه‌های سوسیالیسم است؛ چنانکه در اصل ۱ قانون اساسی تأکید شده است که نظام سوسیالیستی، نظام اساسی جمهوری خلق چین است. گذشته از این، تأکید بر سوسیالیسم در سراسر اصول فصل اول به‌چشم‌می‌خورد (اصول ۱۲، ۱۴، ۱۵ و ۲۴). در ادامه قانونگذار در اصل ۲ بیان می‌دارد که «در جمهوری خلق چین تمام قدرت متعلق به مردم است». همچنین اصل ۳ قانون، بر مرکزیت دموکراتیک تأکید کرده و انتخاب

1. People's Democratic Dictatorship.

2. Stateless.

3. Karl Marx, *Critique of the Gotha Program* (New York: International Publishers Co., 1938) Part IV.

کنگره ملی خلق و کنگره‌های محلی خلق را از طریق انتخابات دموکراتیک اجرایی می‌کند.

در سمت دیگر، نظام حاکم بر ایران «جمهوری اسلامی» است (اصل ۱). نظامی که توسط فقیه جامع‌الشرايط رهبری می‌شود (اصل ۵) و با اتکا به آرای عمومی مردم از طریق انتخاب رئیس‌جمهور، نمایندگان مجلس شورای اسلامی، اعضای شوراها و نظایر اینها یا از راه همه‌پرسی اداره می‌شود (اصل ۶). در هر دو نظام چین و ایران به لحاظ نظری وجه جمهوریت از طریق انتخابات تامین می‌شود؛ انتخاباتی که در چین در خصوص کنگره ملی خلق انجام می‌شود و این مرجع غالب اختیارات و مسئولیت‌ها را عهده‌دار می‌شود و همچنین انتخاباتی که در ایران مطابق با قانون اساسی در خصوص رئیس‌جمهور، نمایندگان خبرگان رهبری، نمایندگان مجلس، شوراها و نظایر آنها برگزار می‌شود و بسیاری از امور توسط این مراجع انجام می‌پذیرد. با این وجود، انتقاداتی به قانون اساسی هر دو کشور ایران و چین، از جهت میزان تحقق لیبرال-دموکراسی وارد شده است.^۱ با این حال، نظم اساسی این دو کشور لزوماً قرار نیست با نظم شناخته‌شده رایج مغرب‌زمین مطابقت کامل داشته باشد^۲ و این انتقادات لزوماً صحیح و قابل قبول نخواهند بود.

۱. به عنوان مثال، تفکیک قوا که از مهمترین مبانی نظام‌های مشروطه است در نظام حقوقی چین با سولاتی روبه‌رو شده است. در این زمینه نک به:

Xin He, "The Party's Leadership as a Living Constitution in China", Hong Kong Law Journal, Vol. 42, No. 1, (2012), P. 2.

در این باره، قانون اساسی ایران نیز وضعیت مشابهی دارد، به نحوی که برخی نویسندگان اذعان داشته‌اند که اصل ۵۷ قانون اساسی با وجود پیش‌بینی تفکیک قوا، آن را بومی‌سازی کرده و به نحو متفاوتی آن را پذیرفته است. در واقع قانون اساسی با وجود پیش‌بینی تفکیک قوا آن را ذیل مقام رهبری تعریف نموده است. در این زمینه نک به: حسین جوان آراسته، «تفکیک قوا در نظام سیاسی اسلام و جمهوری اسلامی ایران»، دوره ۴۹، شماره ۱، (۱۳۹۵)، ص ۵۱.

۲. در این باره، یکی از نویسندگان بیان نموده است در صورتیکه بخواهیم نظم اساسی (چین) را دقیقاً مطابق با نظم شناخته‌شده مغرب‌زمینی پیاده‌سازی کنیم، این نه تنها یک زیان بزرگ برای چین بلکه زیانی هنگفت برای تمدن بشری خواهد بود. در این باره نک به:

Jiang Shigong, "Written and Unwritten Constitutions: A New Approach to the Study of Constitutional Government in China", Modern China, Vol. 36, No. 1, (2010), PP. 42-43.

۲-۱-۲. اقتصاد

اصل ۷ قانون اساسی جمهوری خلق چین در آخرین اصلاحات خود، بخش خصوصی اقتصاد را در کنار بخش دولتی اقتصاد به رسمیت شناخته است. اصل ۱۱ نیز اقتصاد خصوصی را مکمل اقتصاد دولتی معرفی می‌کند. اصل ۱۵ دولت را موظف می‌نماید با برقراری موازنه کلی بین اقتصاد برنامه‌ریزی‌شده و اقتصاد بازار، رشد متناسب و هماهنگ اقتصاد را محقق نماید. البته کماکان مطابق با این اصل، بخش دولتی بازیگر اصلی اقتصاد چین بوده و دولت موظف به رشد و توسعه آن می‌باشد. اصل ۸ قانون نیز اقتصاد تعاونی را مورد توجه قرار داده و این بخش از اقتصاد را تحت مالکیت اشتراکی طبقه کارگر معرفی می‌کند. بنا بر این توضیحات، به نظر می‌رسد اقتصاد چین را باید اقتصادی دولتی - خصوصی در نظر گرفت.

اصل ۶ قانون اساسی مالکیت همگانی ابزار تولید را اعلام نموده و به ممنوعیت استثمار انسان توسط انسان اشاره می‌نماید. در ادامه، قانونگذار مالکیت منابع معدنی، آب‌ها، جنگل‌ها، کوهستان‌ها، مراتع، اراضی بلاصاحب و سایر منابع را متعلق به دولت یعنی متعلق به همه خلق دانسته است (اصل ۹). قانونگذار چین به طور کلی در راستای شناسایی مالکیت خصوصی حرکت کرده است و امروزه، مالکیت خصوصی در کنار مالکیت عمومی به رسمیت شناخته شده است؛ کمااینکه به گواه اصل ۱۳، دولت وظیفه دارد از حق شهروندان برای مالکیت بر درآمدهای قانونی خود از قبیل پس‌انداز، خانه‌ها و سایر دارایی‌های قانونی و همچنین به ارث‌بردن دارایی‌های شخصی حمایت نماید.

قانونگذار سرمایه‌گذاری خارجی را در اصل ۱۸ قانون پذیرفته است. مطابق با این اصل «جمهوری خلق چین به مؤسسات بازرگانی و افراد خارجی اجازه می‌دهد تا بر اساس قانون در این کشور سرمایه‌گذاری کرده و در زمینه‌های مختلف با شرکت‌ها و سایر مؤسسات اقتصادی چین همکاری نمایند.»

با بررسی و مطالعه تطبیقی قانون اساسی چین و قانون اساسی ایران به نظر می‌رسد شباهت‌هایی میان این دو قانون وجود دارد. اولاً در هر دو کشور، بخش دولتی اقتصاد بخش اصلی اقتصاد کشور است کمااینکه اصل ۴۴ قانون اساسی ایران نیز بخش دولتی

اقتصاد را شامل کلیه صنایع بزرگ و مادر، تحت مالکیت عمومی و در اختیار دولت می‌داند. ثانیاً مالکیت نیز در ایران مورد حمایت قانون است. البته مالکیت خصوصی در فقه، جایگاه ویژه‌ای داشته و لذا به هیچ وجه نمی‌توان آن را رد نمود. با این وجود بنا به اصل ۴۴ و ۴۷، مالکیت تحت شرایط خاصی ممکن است مورد حمایت قانون قرار نگیرد. همچنین عبارات قانونگذار ایران در اصل ۴۶ به عبارات اصل ۱۳ قانون اساسی چین شباهت دارد. اصل ۴۶ قانون اساسی ایران، مالکیت اشخاص را نسبت به «حاصل کسب و کار» پذیرفته است چنانچه اصل ۱۳ قانون اساسی چین نیز مالکیت بر «درآمدهای قانونی» را پیش‌بینی نموده است. ضمناً باید بیان داشت که قانونگذار ایران مقرره مشابهی با اصل ۹ قانون اساسی چین، در اصل ۴۵ پیش‌بینی نموده و انفال و ثروت‌های عمومی را در اختیار حکومت اسلامی می‌داند تا بر طرق مصالح عامه نسبت به آنها عمل نماید. ثالثاً به نظر می‌رسد به‌طور تاریخی قانونگذار ایران و چین دغدغه‌های مشترکی بابت جلوگیری از سلطه اقتصادی دیگر کشورها داشته‌اند. کمااینکه قانونگذار ایران نیز در بند ۸ اصل ۴۳، یکی از مبانی اقتصاد کشور را «جلوگیری از سلطه اقتصادی بیگانه بر اقتصاد کشور» معرفی می‌کند. با این وجود، قانونگذار چین در آخرین اصلاحات قانون اساسی، سرمایه‌گذاری خارجی و مالکیت خارجی را پذیرفته است درحالی‌که همچنان در حقوق اساسی ایران، «امتیاز» تشکیل شرکت و موسسات در امور تجاری و صنعتی و کشاورزی و معادن، مطلقاً برای ایرانیان بوده و اعطای آن به خارجی‌ان ممنوع است (اصل ۸۱).

۲-۲. حقوق و وظایف شهروندان (فصل ۲ قانون اساسی)

حقوق و آزادی‌های اشخاص از جمله موضوعاتی است که با تأثیرپذیری از آموزه‌های مغرب‌زمینی و تحت تأثیر سنت حقوقی رومی-ژرمنی، مورد توجه قانون‌گذاران کشورهای مختلف در تدوین قوانین اساسی قرار گرفته است.^۱ قانونگذار کشور چین نیز مشابه دیگر کشورها از جمله ایران به این مهم بی‌توجه نبوده و در فصل دوم قانون اساسی

1. Rett R. Ludwikowski, "The French Declaration of the Rights of Man and Citizen and the American Constitutional Development", The American Journal of Comparative Law, Vol. 38, No. 3, (1990), P. 478

با عنوان «حقوق و وظایف اساسی شهروندان»^۱ حقوق و وظایف شهروندان را تبیین نموده است. در ادامه ذیل جدول زیر مقایسه‌ای از اصول فصل دوم قانون اساسی چین و فصل سوم قانون اساسی ایران آورده شد.

جدول ۱- مقایسه حقوق و وظایف شهروندان در قانون اساسی چین و ایران

حقوق و وظایف شهروندان	چین	ایران	توضیحات و تفاوت‌ها
برابری اشخاص	اصل ۳۳	بند ۱۴ اصل ۳ و اصل ۱۹	اصل ۳۳ قانون اساسی چین رعایت «حقوق بشر» را نیز وظیفه دولت دانسته، ^۲ درحالی‌که قانونگذار ایران هیچ‌گاه از لفظ حقوق بشر استفاده ننموده است.
آزادی بیان و اجتماعات	اصل ۳۵	اصول ۲۴ و ۲۷	-
آزادی عقاید مذهبی	اصل ۳۶	اصل ۲۳	-
مصونیت آزادی، حیثیت و مسکن	اصول ۳۷ تا ۳۹	اصول ۲۲، ۲۳ و ۳۹	علاوه بر این، قانونگذار ایران «تامین مسکن» را از حقوق اشخاص دانسته در حالی‌که این حق در قانون اساسی چین بیان نشده است.
ممنوعیت تفتیش مکاتبات	اصل ۴۰	اصل ۲۵	به حکم قانون اساسی هر دو کشور، بازرسی و یا سانسور مکاتبات به حکم قانون مجاز است.
حق انتقاد و شکایت	اصل ۴۱	اصل ۸	قانونگذار ایران جهت رسیدگی به شکایات، تظلمات و اعتراضات مردم نسبت به مامورین، واحدها یا آیین‌نامه‌های دولتی مرجعی به نام «دیوان عدالت اداری» را به‌وجود آورده است.
اشتغال	اصل ۴۲	اصول ۲۸ و ۴۳	«الزام» به اشتغال، چنانچه در قانون اساسی چین بیان شده، در قانون اساسی ایران به چشم نخورده و «آزادی» انتخاب شغل نیز در قانون اساسی چین، مورد توجه نبوده است. قانونگذار چین حتی بر انجام «کار داوطلبانه» تاکید نموده است، امری که نشان‌دهنده لزوم هماهنگی اشخاص با نظم حاکم بر جامعه از دیدگاه قانونگذار چین می‌باشد.

1. Fundamental Rights and Obligations of Citizens.

۲. الزام به رعایت حقوق بشر در اصلاحات سال ۲۰۰۴ قانون اساسی توسط قانونگذار چین مورد توجه قرار گرفت.

ادامه جدول ۱-

حقوق و وظایف شهروندان	چین	ایران	توضیحات و تفاوت‌ها
حق استراحت	اصل ۴۳	-	قانون اساسی ایران صراحتاً مقرره‌ای در خصوص حق استراحت کارگران ندارد.
تامین اجتماعی	اصل ۴۴ و ۴۵	اصل ۲۹	قانونگذار چین توجه ویژه‌ای به نیروهای مسلح و خانواده آنها داشته است. با این وجود، قانون اساسی ایران حاوی مقرره‌ای جهت ترجیح حقوق و منافع نظامی‌ها نمی‌باشد.
حق بر آموزش، حمایت از تحقیقات و نوآوری	اصل ۴۶	اصل ۳ و ۳۰	قانونگذار ایران از آموزش و پرورش به صورت رایگان دفاع نموده است، در حالیکه قانون اساسی چین حاوی چنین مقرره‌ای نیست.
حقوق زنان	اصل ۴۸	مقدمه و اصل ۲۱	قانونگذار ایران برخلاف قانونگذار چین، بیش از هر چیز به نقش زن به عنوان «مادر» و در قانون خانواده توجه داشته است در حالیکه زن در قانون اساسی چین، در تمامی شئون برابر با مرد بوده و اتفاقاً دولت با پیش‌بینی اصل «دستمزد یکسان برای کار یکسان» سعی دارد از ایشان در شئون اجتماعی و اقتصادی حمایت نماید. ^۱
حمایت از تشکیل و حفظ خانواده	اصل ۴۹	اصل ۱۰	قانونگذار چین به امور متفاوتی از جمله «آزادی انتخاب همسر» و «ممنوعیت سوءرفتار با کهنسالان، زنان و کودکان» اشاره نموده است که ناشی از عقبه تاریخی و فرهنگی این کشور می‌باشد.
حمایت از حقوق و منافع اتباع	اصل ۵۰	-	-
عدم سوء استفاده از حق	اصل ۵۱	اصل ۴۰	مشابهت این دو ماده در قانون اساسی دو کشور نشان از نزدیکی دیدگاه دو قانونگذار دارد.

۱. از جذابیت‌های انقلاب ۱۹۴۹ و برتری یافتن کمونیست‌ها بر ملی‌گرایان، همین برابری طلبی کمونیست‌ها بوده است؛ موضعی که برای بخش قابل توجهی از جامعه چین به‌ویژه زنان از اهمیت برخوردار بوده است.

ادامه جدول ۱-

توضیحات و تفاوت‌ها	ایران	چین	حقوق و وظایف شهروندان
-	اصل ۹	اصل ۵۲	حفظ وحدت و تمامیت ارضی
قانون گذار ایران علاوه بر شناسایی این وظیفه، اصل قانونی بودن مالیات را نیز مورد توجه قرار داده است.	اصل ۵۱	اصل ۵۶	وظیفه پرداخت مالیات
این حقوق در قانون اساسی ایران مورد توجه قانون گذار بوده اما در قانون اساسی چین مقرره مشخصی درباره آن به چشم نمی خورد.	اصل ۴۳	-	حق دادخواهی
	اصل ۳۵	-	حق انتخاب وکیل در دادگاه
	اصل ۳۶	-	اصل قانونی بودن جرم و مجازات
	اصل ۳۷	-	اصل برائت
	اصل ۳۸	-	ممنوعیت شکنجه و اجبار افراد به شهادت، اقرار یا سوگند

با مقایسه اصول مربوط به بخش حقوق و وظایف شهروندان قانون اساسی چین و حقوق ملت قانون اساسی ایران باید گفت که قانون اساسی هر دو کشور حقوق و آزادی‌های متعددی را برای اشخاص پیش‌بینی می‌نماید که در بسیاری از اصول، شباهت‌های زیادی به چشم می‌خورد. قانون اساسی چین منعکس کننده ایدئولوژی یک دولت سوسیالیستی است که بر وحدت ملی، منافع دولت و توسعه سوسیالیستی تاکید می‌نماید. مطابق با چارچوب حاکم بر قانون اساسی این کشور، حقوق متعددی به اشخاص اعطا می‌شود اما این حقوق معمولاً تابع منافع جمعی و اولویت‌های تعیین شده توسط دولت مانند «نظم عمومی» یا «امنیت ملی» است. ذکر لفظ «وظایف» شهروندان نیز دال بر همین نکته است که قانون اساسی چین تاکید زیادی بر وظایف شهروندان نسبت به دولت دارد (اصل ۵۶)، وظایفی که از جمله شامل حفظ تمامیت ارضی و وحدت و همبستگی کشور و صیانت از

امنیت، شرافت و منافع کشور می‌باشد. از سوی دیگر، قانون اساسی ایران نیز نمایانگر وجه بارز اسلامیت نظام است چراکه اصول مختلف قانون در چارچوب «موازین اسلامی» تعریف می‌شوند و وجه اسلامیت بر شناسایی و اجرای حقوق مختلف اشخاص تاثیر گذاشته است. مطابق با قانون اساسی کشورمان، حقوق و وظایف اشخاص در تعادل اند اما این حقوق و وظایف بایستی با اصول و ضوابط اسلامی هماهنگ شوند.

۲-۳. ساختار نظام جمهوری خلق چین (فصل ۳ قانون اساسی)

۲-۳-۱. کنگره ملی خلق

مطابق با اولین اصل از فصل سوم قانون اساسی یعنی اصل ۵۷ کنگره ملی خلق؛ عالی‌ترین رکن قدرت در ساختار سیاسی- حقوقی چین است و رکن دائمی کنگره ملی خلق نیز، کمیته دائمی خلق است. چنانکه در ادامه می‌آید تمامی ارکان مصرح در قانون اساسی پاسخگو به کنگره ملی خلق هستند. در واقع مطابق متن قانون اساسی رئیس جمهور، شورای وزیران، کنگره‌های محلی خلق، کمیسیون‌های نظارتی و آنچه که رکن قضایی نامیده می‌شود همه در مقابل کنگره ملی خلق و کمیته دائمی آن مسئول و پاسخگو می‌باشند. بنابراین تفکیک قوا به آن معنایی که بعضاً در سنت حقوقی رومی- ژرمنی و در مجموع در سنت‌های حقوق مغرب‌زمین پذیرفته و درک شده است، در قانون اساسی کشور چین وجود ندارد. در اینجا نیز تاثیر سنت حقوقی سوسیالیستی و به‌ویژه تفسیر لنینیستی از سوسیالیسم^۱ و نیز سنت حقوقی نئوکنفوسیانیسم که مبتنی بر همگرایی و پذیرش سلسله‌مراتب است را می‌توان مشاهده کرد.^۲

کنگره ملی خلق و کمیته دائمی آن عالی‌ترین نهاد قدرت عمومی بوده و وظیفه قانونگذاری در کشور را برعهده دارند (اصل ۵۸). این کنگره از نمایندگان منتخب ایالات، مناطق خودمختار، مناطق ویژه اداری و شهرداری‌هایی که مستقیماً تحت نظر حکومت

1. Barry Naughton, "Is China Socialist?", Journal of Economic Perspectives, Vol. 31, No. 1, (2017), PP. 21-22.

۲. شیائوچین گوئو، دولت و جامعه در گذار چین به دموکراسی، کونفوسیانیسم، لنینیسم و توسعه اقتصادی، ترجمه پرویز علوی، چاپ اول (تهران: نشر اختران، ۱۳۹۹) صص ۱۷۹-۲۴۸.

مرکزی اداره می‌شوند (اصل ۵۹) و نیز از نمایندگان نیروهای مسلح برای دوره ۵ ساله تشکیل می‌شود (اصل ۶۰).^۱ از جمله وظایف کنگره عبارت است از: اصلاح قانون اساسی، نظارت بر حسن اجرای قانون اساسی، تصویب و اصلاح قوانین مربوط به امور مدنی و جرایم کیفری. این کنگره در حالت عادی به صورت سالانه و توسط کمیته دائمی آن برگزار می‌شود.^۲ همانطور که ذکر شد ذیل کنگره ملی خلق، کمیته دائمی تشکیل می‌شود (اصل ۶۵).^۳ از جمله وظایف و اختیارات کمیته عبارت است از تفسیر قانون اساسی و نظارت بر حسن اجرای آن، وضع و اصلاح قوانین (غیر از قوانین در صلاحیت کنگره) و تفسیر قوانین (اصل ۶۷). این کمیته در مقابل کنگره ملی خلق مسئول بوده و باید گزارش عملکرد خود را به کنگره بدهد (اصل ۶۹).

کنگره ملی خلق به قوه مقننه در کشورهای مختلف از جمله ایران شباهت دارد.^۴ البته میان این دو مرجع تفاوت‌های قابل توجهی از جمله در اختیارات و عملکرد آن وجود دارد. در این باره، به طور کلی می‌توان بیان داشت که کنگره ملی خلق و کمیته دائمی آن در چین در غالب موارد اختیارات موسع‌تری از قوه مقننه در ایران دارد که در جدول (۲) به بعضی شباهت‌ها و تفاوت‌های اختیارات این دو مرجع قانونگذاری در چین و ایران اشاره شده است. جالب توجه آنکه مطابق با اصل ۷۶ قانون اساسی چین، نمایندگان کنگره ملی خلق باید سرمشق افراد جامعه قرار گیرند و برای خدمت به حوزه انتخاب‌کننده خود تلاش وافر نمایند. این اصل به نوعی مبین اهمیت «خدمت» در نظم اساسی چین است. اگرچه تعهد به

۱. کلیه اقلیت‌های قومی نیز حق انتخاب نماینده قانونی خود را در کنگره دارند.

۲. از دیگر اختیارات و وظایف کنگره عبارت است از: انتخاب رئیس جمهور و معاون او، اخذ تصمیم در مورد انتخاب نخست وزیر شورای وزیران که توسط رئیس جمهور نامزد شده و اخذ تصمیم در مورد انتخاب معاون نخست وزیر، مشاوران دولتی، وزرا، دبیرکل بر حسب پیشنهاد نخست وزیر، انتخاب رئیس کمیسیون مرکزی نظامی، رئیس دیوان عالی خلق، دادستان کل دادستانی عالی خلق و سایر اختیاراتی که شایسته عالی‌ترین نهاد قدرت دولتی است (اصل ۶۲). کنگره همچنین اختیار عزل مقامات نامبرده را دارد (اصل ۶۳).

۳. کنگره اعضای کمیته را برای دوره مشابه ماموریت خود، نصب می‌نماید (اصل ۶۶).

۴. از جهت اختیارات موسعی که کنگره دارد و با توجه به نظارت آن بر ارکان مختلف حکومت، می‌توان آن را با اختیارات و وظایف مرجع رهبری در حقوق ایران نیز مقایسه نمود.

حفظ حقوق ملت و خدمت به ایشان در متن قسم‌نامه نمایندگان مجلس ایران نیز وجود دارد، اما خدمت در ساختار حقوقی چین نقش ویژه‌ای داشته و به نوعی معنابخش بسیاری از قواعد حقوقی این نظام است.^۱

۲-۳-۲. ریاست جمهوری خلق چین و شورای وزیران

مطابق با اصل ۷۹ قانون اساسی چین، رئیس‌جمهور و معاونین وی در کشور چین توسط کنگره ملی خلق انتخاب می‌شوند. رئیس‌جمهور در چین می‌تواند به صورت نامحدود در این سمت ایفای نقش نماید.^۲ مطابق با اصول ۸۰ و ۸۱ قانون اساسی چین، رئیس‌جمهور چین عمدتاً تحت کنترل کنگره ملی خلق ایفای نقش نموده و اختیارات نسبتاً محدودی دارد. رئیس‌جمهور پیرو تصمیمات کنگره ملی خلق و کمیته دائمی آن نسبت به انتشار قوانین، نصب و عزل بعضی مقامات بلندپایه، اعلام وضعیت اضطراری یا جنگ، نصب و عزل نمایندگان سیاسی چین در خارج از کشور و تصویب یا الغا موافقتنامه‌های خارجی اقدام می‌نماید. در مقابل، رئیس‌جمهور در کشورمان اختیارات اولیه مشابه و البته گاهاً بیشتری نسبت به چین دارد، مثلاً مطابق با اصل ۱۱۳ قانون، مسئولیت اجرای قانون اساسی و ریاست قوه مجریه بر عهده رئیس‌جمهور بوده و مطابق با اصل ۱۲۶ قانون، رئیس‌جمهور مسئولیت کامل امور برنامه و بودجه و امور اداری و استخدامی کشور را در اختیار دارد.^۳ البته در ایران نیز مشابه کشور چین، اختیارات رئیس‌جمهور نامحدود نیست. چنانچه مطابق با اصل ۱۲۵ قانون، امضای موافقتنامه‌های بین‌المللی منوط به تایید مجلس شورای اسلامی گردیده است و به طور کلی رئیس‌جمهور با لحاظ اختیاراتی که در اصل ۱۱۰ برای رهبری پیش‌بینی شده، ملزم است تحت نظارت کلان رهبری عمل نماید.

۱. سیدحسین طباطبائی، «مطالعه تطبیقی بنیادهای سنت حقوقی چین در پرتو دیگر سنت‌های حقوقی»، فصلنامه پژوهش‌های حقوق تطبیقی، دوره ۲۵، شماره ۳، (۱۴۰۰)، صص ۱۲۹-۱۳۰.

۲. تا قبل از اصلاحات سال ۲۰۱۸ قانون اساسی چین، تصدی سمت ریاست جمهوری و معاونت وی تنها برای دو دوره متوالی امکان‌پذیر بود اما با تصویب اصلاحیه اخیر قانون اساسی، محدودیت مذکور حذف گردید.

۳. البته گاهی نیز اختیارات رئیس‌جمهور در ایران محدودتر از چین است، کما اینکه برخلاف اختیار پیش‌بینی شده برای اعلام وضعیت جنگ توسط رئیس‌جمهور در کشور چین، در ایران چنین اختیاری مختص رهبری است.

همانطور که پیشتر ذکر شد، رئیس جمهور چین مسئولیت دارد نخست وزیر و وزیر مسؤل وزارتخانه‌ها و کمیسیون‌های مختلف، معاونین و دبیرکل شورا را نصب (یا عزل) نماید (اصل ۸۰). این شورا به منزله قوه مجریه بوده و عالی‌ترین رکن قدرت حاکمیتی و اداری کشور محسوب می‌شود (اصل ۸۵). در مقابل، سیستم حکمرانی در ایران با این سیستم نامبرده، تفاوت‌های مهمی دارد. مسئولیت اداره قوه مجریه و هیئت وزیران در ایران در آخرین نظم پیش‌بینی شده در قانون اساسی، توسط رئیس جمهور است. بنابراین، قوه مجریه در ایران برخلاف چین، توسط رئیس جمهور و نه هیئت وزیران اداره می‌شود. همچنین شورای وزیران در چین اختیارات موسعی دارد (اصل ۸۹).

۳-۳-۲. کمیسیون‌های نظارت^۱

این قسمت از قانون اساسی به طور کامل در سال ۲۰۱۸ به این سند اضافه شده است. درک تاسیس یک نهاد جدید به قانون اساسی به عنوان مهم‌ترین سند حقوقی کشور بدون شک مستلزم بررسی بستری است که منجر به چنین تغییری شده است. در این اثر اگرچه نمی‌توان تمامی ابعاد موضوع را مشخص نمود اما بایستی اشاره کرد که نیاز به این تغییر به تفسیری،

۱. مطابق با متن قانون اساسی جمهوری خلق چین و مطابق با فصل سوم از این سند که به تبیین ساختار حکمرانی در این کشور می‌پردازد، بعد از تشریح نقش رئیس جمهور و شورای وزیران و پیش از تبیین نقش هیئت‌های نظارت در دو فصل جداگانه به «کمیسیون مرکزی نظامی» و «کنگره‌ها و حکومت‌های محلی خلق، نهادهای نیمه‌مستقل مناطق خودمختار ملی» پرداخته شده است.

کمیسیون مرکزی نظامی، رهبری نیروهای مسلح را در کشور چین به عهده دارد (اصل ۹۳). به این ترتیب، مدیریت نیروهای مسلح کشور چین متمرکز در کمیسیون مرکزی نظامی بوده و قوای نظامی به صورت یکپارچه و متمرکز مدیریت می‌شوند. در مقابل، در ایران ارتش و سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، نیروهای مسلح کشور را تشکیل می‌دهند. ارتش پاسداری از استقلال و تمامیت ارضی و نظام را بر عهده دارد (اصل ۱۴۳) و سپاه نیز در راستای نگهداری از انقلاب و دستاوردهای آن ایفای نقش می‌نماید (اصل ۱۵۰).

مطابق با اصل ۹۵ نیز در ایالات و استان‌هایی که مستقیماً توسط حکومت مرکزی اداره می‌شوند، کنگره ملی خلق و در سایر مناطق خودگردان، کنگره‌های محلی خلق تشکیل می‌شود. قانونگذار چین برای تامین استقلال شهروندان خود را فراتر گذاشته و مناطق خودمختار ملی را پیش‌بینی نموده است (اصل ۱۱۴). در قانون اساسی ایران چنین اختیاری اداره مناطق به صورت مستقل وجود ندارد. با این وجود، «شوراها» از ارکان تصمیم‌گیری و اداره امور کشور پیش‌بینی شده‌اند (اصل ۷).

به دنبال رشد فزاینده دهه‌های اخیر چین به وجود آمد. بدین توضیح که برخی معتقدند میزانی از فساد می‌تواند راه را برای چرخ رشد اقتصادی هموار کند^۱ و از همین روی حاکمیت بعضاً به صورت آگاهانه چشم بر میزانی از فساد می‌بندد با این حال حزب کمونیست چین بعد از حدود سه دهه رشد اقتصادی، متوجه شد که میزان فساد گسترش یافته و دیگر نمی‌توان از آن چشم‌پوشی نمود به ویژه آنکه در نظریاتی هم که میزانی از فساد برای رشد اقتصادی دارای اثر مثبت دانسته شده، این اثر برای کوتاه مدت مدنظر بوده است.^۲ از همین روی تلاش‌هایی که برای مبارزه با فساد آغاز شده بود در قالب کمیسیون‌های نظارت در قانون اساسی نیز منعکس شد.

کمیسیون‌های نظارت در قانون اساسی چین مستقل از دولت و حکومت نبوده و مانند دستگاه قضایی، یکی از ارکان حکومت به حساب می‌آیند (اصل ۱۲۳). این کمیسیون‌ها در تمامی سطوح ملی و محلی توسط دولت تشکیل می‌شوند (اصل ۱۲۴). از نظر سلسله مراتب، کمیسیون ملی در راس قرار داشته و بر کمیسیون‌های محلی نظارت می‌نماید (اصل ۱۲۵). این کمیسیون‌ها مانند سایر ارکان توسط دولت ایجاد شده و مقابل آن مسئول می‌باشد. در این باره، کمیسیون ملی نظارت در مقابل کنگره ملی خلق و کمیته دائمی آن مسئول بوده و کمیسیون‌های محلی نظارت نیز در مقابل ارکان دولتی ایجادکننده آنها و همچنین کمیسیون‌های نظارتی بالاتر مسئولیت خواهند داشت (اصل ۱۲۶). نهایتاً قانون اساسی چین بیان داشته است که این رکن در معرض دخالت هیچ دستگاه اداری و سازمان اجتماعی و فردی نیست^۳ و همکاری رکن قضایی با این رکن، متقابل و به بیانی هم‌عرض و نه بالا به پایین و طولی - خواهد بود (اصل ۱۲۷).

1. Klaus Gründler & Niklas Potrafke, "Corruption and Economic Growth: New Empirical Evidence", *Ifo Working Paper*, No. 309 (Munich: Ifo Institute - Leibniz Institute for Economic Research at the University of Munich, 2019) 2.

2. Eatnaz Ahmad; Muhammad Aman Ullah & Muhammad Irfanullah Arfeen, "Does Corruption Affect Economic Growth?", *Latin American Journal of Economics*, Vol. 49, No. 2, (2012), P. 278.

۳. با وجود پیش‌بینی استقلال، طبیعی است که حزب حاکم با در دست داشتن اختیار کنگره ملی خلق، می‌تواند تاثیرگذاری قابل توجهی در کمیسیون نظارتی داشته باشد.

با تطبیق اصول قانون اساسی چین با اصول قانون اساسی ایران، این نتیجه به دست می آید که در قانون اساسی ایران، امر نظارت با قوه قضائیه است. بنا به تصریح اصل ۱۵۶ و ۱۷۴ قانون اساسی ایران، قوه قضائیه در خصوص جریان امور و اجرای صحیح قوانین در دستگاه های اداری حق نظارت دارد. بر این اساس، «سازمان بازرسی کل کشور» و «دیوان عدالت اداری» ذیل قوه قضائیه تشکیل شده و بر دولت و اشخاص مربوطه نظارت می کند، اما در جمهوری خلق چین، حوزه نظارت هم عرض قوای دیگر تعریف شده است؛ امری که نشان از انعطاف نظام حقوقی چین نسبت به اسلوب های رایج دارد و اسلوب های رایج باعث نمی گردد تا در صورت نیاز از این الگوها عبور نگردد.

۴-۳-۲. دادگاه های خلق و ادارات دادستانی خلق

در جمهوری خلق چین تفکیک قوا به معنای شناخته شده وجود ندارد. بنابراین قوه مستقلی برای امر قضا در این کشور وجود ندارد و دادگاه های خلق به عنوان رکن قضایی حکومت ایفای نقش می نمایند (اصل ۱۲۸). دادگاه های خلق شامل دیوان عالی خلق، دادگاه های ملی خلق (در سطوح مختلف)، دادگاه های نظامی و سایر دادگاه های ویژه می باشد که مطابق با اصل ۱۲۹ قانون اساسی تاسیس می شوند. در راس این دادگاه ها دیوان عالی خلق قرار دارد که عالی ترین مرجع قضایی کشور است (اصل ۱۳۲). علاوه بر دادگاه های خلق، اداره های دادستانی خلق نیز برای نظارت بر امور قضایی ایجاد شده اند (اصل ۱۳۴). اداره های دادستانی شامل اداره کل دادستانی خلق و دادستان های محلی در سطوح مختلف، دادستانی ارتش و سایر دادستانی های ویژه خلق می باشد (اصل ۱۳۵). در راس این دادستانی ها، دادستانی کل خلق قرار داشته که عالی ترین نهاد دادستانی کشور است (اصل ۱۳۷). بنا بر این اوصاف، دادگاه ها و دادستانی خلق ذیل حکومت تشکیل می شود و در راستای انجام امور قضایی ایفای نقش می نمایند. بنابراین با وجود پیش بینی اصل ۱۳۱ قانون (استقلال در رسیدگی و عدم دخالت در امور قضایی)، باید مجدداً تاکید داشت که دستگاه قضایی در چین، قوه ای مستقل نبوده و به عنوان رکن حکومت انجام وظیفه می کند.

از سوی دیگر، دادگاه ها و دادسراها (محاکم عمومی و اختصاصی) در ایران همگی ذیل قوه قضائیه تشکیل می گردند. همچنین دیوان عالی کشور به منظور نظارت بر اجرای

صحیح قوانین و ایجاد وحدت رویه قضایی (اصل ۱۶۱)، دیوان عدالت اداری برای رسیدگی به شکایات، تظلمات و اعتراضات مردم نسبت به مامورین یا واحدها یا آیین‌نامه‌های دولتی (اصل ۱۷۳) و سازمان بازرسی کل کشور برای نظارت نسبت به حسن جریان امور و اجرای صحیح قوانین در دستگاه‌های اداری (اصل ۱۷۴) ذیل قوه قضاییه تشکیل می‌شوند.

جدول ۲- ارکان چین در قانون اساسی و ارکان مشابه ایران

چین	توضیحات و تفاوت‌ها	ایران	توضیحات و تفاوت‌ها
کنگره ملی خلق	اختیارات مشابه: تصویب قوانین (بند ۳ اصل ۶۲)، بررسی و تصویب بودجه دولت (بند ۱۰ اصل ۶۲)، تفسیر قوانین (بند ۴ اصل ۵۶)، تصمیم‌گیری درمورد تصویب یا لغو عهدنامه‌ها و موافقتنامه‌های مهم با کشورهای خارجی (بند ۱۴ اصل ۶۲)	قوه مقننه (مجلس شورای اسلامی)	اختیارات مشابه: تصویب قوانین (اصل ۷۱)، بررسی و تصویب بودجه دولت (اصل ۵۲)، تفسیر قوانین (اصل ۷۳)، تصمیم‌گیری در مورد تصویب یا لغو عهدنامه‌ها و موافقتنامه‌های مهم با کشورهای خارجی (اصل ۷۷)
	بعضی اختیارات کنگره که برای قوه مقننه ایران پیشبینی نشده است: نظارت بر اجرای قانون اساسی (بند ۲ اصل ۶۲)، تفسیر قانون اساسی (بند ۱ اصل ۶۷)، نظارت بر دادگاه‌ها (بند ۶ اصل ۶۷)، تصمیم‌گیری در مورد بسیج نیروها (بند ۱۹ اصل ۶۷)		این اختیارات نه برای قوه مقننه بلکه برای اشخاص و مراجع دیگر در نظام قضایی ایران پیش‌بینی شده است: مطابق با اصول قانون اساسی است، نظارت بر اجرای قانون اساسی با رئیس جمهور (اصل ۱۱۳)، تفسیر قانون اساسی با شورای نگهبان (اصل ۹۸)، نظارت بر دادگاه‌ها با رئیس قوه قضاییه (اصل ۱۵۸)، تصمیم‌گیری در مورد بسیج نیروها با رهبر انقلاب (اصل ۱۱۰) خواهد بود.
	مصونیت نمایندگان (اصول ۷۴ و ۷۵)		مصونیت نمایندگان (اصل ۸۶)
	سوال از اعضای شورای وزیران (اصل ۷۳)		سوال از رئیس جمهور و وزیران (اصل ۸۸)

ادامه جدول ۲-

چین	توضیحات و تفاوت‌ها	ایران	توضیحات و تفاوت‌ها
کنگره ملی خلق	نهاد مشابه استیضاح وجود ندارد.	قوه مقننه (مجلس شورای اسلامی)	استیضاح رئیس جمهور و وزیران (اصل ۸۹)
	امکان نظارت و عزل نمایندگان توسط حوزه‌های انتخاب کننده (اصل ۷۷)		امکان عزل نمایندگان توسط مردم در میان دوره وجود ندارد.
ریاست جمهوری خلق چین	انتخاب توسط کنگره ملی خلق (اصل ۷۹)	رئیس جمهور (قوه مجریه)	انتخاب مستقیم توسط مردم (اصل ۱۱۴ و ۱۱۷)
	امکان تصدی برای مدت نامحدود (اصل ۷۹)		امکان تصدی تنها برای دو دوره چهار ساله (اصل ۱۱۴)
	مسئولیت مقابل کنگره ملی (اصول ۸۱)		مسئولیت مقابل مردم، رهبر و مجلس (اصل ۸۸ و ۸۹)
	اختیار تحقیق در امور مختلف (اصل ۷۱)		حق تحقیق و تفحص (اصل ۷۶)
شورای وزیران	مدیریت توسط نخست وزیر	هیئت دولت (قوه مجریه)	مدیریت توسط رئیس جمهور (اصول ۱۱۳، ۱۳۴)
	عدم استقلال (اصل ۸۶ و ۸۸)		استقلال قوه مجریه (اصل ۵۷)
	مسئولیت مقابل کنگره ملی خلق و کمیته دائمی آن (اصل ۹۲)		مسئولیت مقابل رئیس جمهور و قوه مقننه (اصل ۱۳۷)
	تشکیل «هیئت حسابرسی» برای نظارت بر درآمدها و هزینه‌ها ذیل شورای وزیران (اصل ۹۱)		تشکیل «دیوان محاسبات کشور» برای نظارت بر درآمدها و هزینه‌ها ذیل قوه مقننه (اصل ۵۴)
کمیسیون مرکزی نظامی	مسئولیت مقابل کنگره ملی خلق و کمیته دائمی آن (اصل ۹۴)	ارتش و سپاه پاسداران	مسئولیت مقابل رهبر انقلاب (اصل ۱۱۰)
کنگره‌ها و حکومت‌های محلی خلق، نهادهای نیمه‌مستقل مناطق خودمختار ملی	استقلال ایالت‌ها و استان‌ها (اصل ۹۵)	شوراها	عدم استقلال کامل استان‌ها (اصل ۱۰۵)
	اختیار وضع قواعد (اصل ۹۹)		اختیار محدود در وضع قواعد (اصل ۱۰۳)

ادامه جدول ۲-

چین	توضیحات و تفاوت‌ها	ایران	توضیحات و تفاوت‌ها
کمیسیون‌های نظارت	نظارت بر دولت	تشکیلات ذیل قوه قضاییه	نظارت بر دولت (اصل ۱۵۶ و ۱۷۴)
	مسئول مقابل کنگره ملی خلق و کمیته دائمی آن (اصل ۱۲۶)		از جمله از طریق تشکیل سازمان بازرسی کل کشور (اصل ۱۷۴)
	عدم وجود سازکار شکایت عموم از دولت		مسئول مقابل قوه قضاییه (اصل ۱۷۴)
دادگاه‌های خلق و ادارات دادستانی خلق	عدم استقلال	قوه قضاییه	وجود سازکار شکایت عموم از دولت از طریق دیوان عدالت اداری (اصل ۱۷۳)
	مسئول مقابل کنگره ملی خلق و کمیته دائمی آن		قوه مستقل (اصل ۵۷)
	اصل علنی بودن محاکمات (اصل ۱۳۰)		تحت نظارت مقام رهبری (اصل ۱۵۷)
	انتخاب قضات و دادستان‌ها مطابق با قواعد مصوب کنگره ملی خلق (اصل ۱۲۹ و ۱۳۵)		اصل علنی بودن محاکمات (اصول ۱۶۵ و ۱۶۸)
			انتخاب قضات توسط رئیس قوه قضاییه (اصل ۱۵۸)

۲-۴. پرچم ملی، سرود ملی، نشان ملی و پایتخت (فصل ۴ قانون اساسی)

فصل چهارم قانون اساسی چین، فصل پایانی و کوتاه‌ترین فصل قانون اساسی است که طی سه اصل یعنی اصول ۱۴۱ تا ۱۴۳ به توصیف و تعیین پرچم، سرود و نشان ملی جمهوری خلق چین پرداخته و پایتخت این کشور را پکن اعلام کرده است. این فصل مشابه فصل دوم قانون اساسی ایران است. تنها باید توجه داشت که برخلاف قانون اساسی چین، پایتخت در قانون اساسی ایران مشخص نگردیده است.

نتیجه‌گیری

نظام حقوقی هر کشور، تحت تاثیر یک یا چند سنت حقوقی است. نظام‌های حقوقی چین و ایران نیز از این قاعده مستثنی نیستند. چنانکه مشاهده شد، قوانین اساسی این نظام‌های

حقوقی به عنوان مهمترین سند در سلسله مراتب قوانین، به ترتیب تحت تاثیر سنت‌های حقوقی نئوکنفوسیانیسم و رومی- ژرمنی (قانون اساسی جمهوری خلق چین) و سنت‌های حقوقی اسلام و رومی- ژرمنی (قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران) نگاشته شده‌اند.

مواجهه دو سنت حقوقی مختلف با بنیادهای متفاوت در قوانین اساسی این دو کشور، موجب پدیدارشدن تمایزاتی در حوزه برخی از مفاهیم شده است. به عنوان نمونه در هیچ یک از این قوانین، تفکیک قوا به نحو مرسوم (در مغرب زمین) تبیین نشده است. به عنوان مثال در قانون اساسی چین سایر قوا ذیل - و نه در عرض - کنگره ملی خلق به عنوان قوه مقننه تعریف شده‌اند و در مقابل این قوه مسئول به پاسخگویی هستند.

در مقام مقایسه بین این دو قانون اساسی با یکدیگر نیز باید گفت، به دلیل تاثیرپذیری هر دو قانون از سنت حقوقی رومی- ژرمنی، اشتراکات مهمی از دو جهت می‌توان یافت. اولاً تحت تاثیر بنیاد آزادی، بسیاری از آزادی‌های فردمحورانه مانند آزادی بیان در هر دو سند به رسمیت شناخته شده است. ثانیاً تحت تاثیر بنیاد برابری (دیگر بنیاد سنت حقوقی رومی- ژرمنی) و آموزه‌های سوسیالیستی، بازیگر اصلی اقتصاد در هر دو نظام حقوقی، دولت است. با این حال، در مورد قانون اساسی جمهوری خلق چین باید خاطر نشان کرد، با توجه به اصلاحات متعدد قانون اساسی (پنج مرتبه از زمان تصویب تا به امروز) و به ویژه اصل ۱۱، تلاش شده است تا نقش بخش خصوصی از جایگاهی فرعی به جایگاه مکمل در اقتصاد چین تغییر وضعیت دهد.

علی‌رغم اشتراکات یادشده تحت تاثیر سنت حقوقی رومی- ژرمنی، این دو قانون اساسی به دلیل تاثیر از دو سنت حقوقی متمایز دیگر، دارای تفاوت‌های قابل توجهی با یکدیگر نیز هستند. در قانون اساسی جمهوری خلق چین، تحت تاثیر بنیادهای سنت حقوقی نئوکنفوسیانیسم مانند هماهنگی، خدمت و سلسله مراتب، کنگره ملی خلق، نقش محوری و به یک معنا هماهنگ کننده را دارا است. نمایندگان آن موظف هستند تا سرمشق افراد جامعه قرار گیرند و در مورد دیگر شهروندان نیز بر وظایف شهروندی از جمله الزام به اشتغال تاکید شده است. اموری که در قانون اساسی جمهوری اسلامی بدین نحو وجود

ندارد، بلکه به دلیل بیشترین تأثر از سنت حقوقی اسلامی آنچه مرتب مورد تأکید قرار گرفته است حفظ موازین شرعی است.

مطالعه قانون اساسی جمهوری خلق چین در پرتو سنت‌های حقوقی تأثیرگذار بر آن و توجه بدان از زاویه دید چینی، از آن‌رو مهم است که بدون چنین توجهی، فهم عملکرد ساختار حقوقی - سیاسی این کشور خواه در درون مرزهای آن خواه در عرصه بین‌المللی، میسر یا دست کم کامل نخواهد بود. در واقع ذیل چنین توجهی است که تفسیر برخی رویدادها مانند ایجاد کمیسیون‌های نظارت، جایگاه کنگره ملی خلق و حزب کمونیست در ساختار حکمرانی، روش‌های حل و فصل اختلاف مرجع طرف چینی، بیشتر مطابق با واقع خواهد شد و برداشت از چین، از زاویه دید مغرب‌زمینی را تعدیل خواهد نمود. امری که برای تنظیم رابطه با این کشور، در هر سطحی و مطابق با منافع ملی ضروری است. از سوی دیگر، فهم دقیق منطق قانون اساسی چین، از پیش‌نیازهای مهم تنظیم روابط سنجیده با این کشور است. این فهم می‌تواند محل تمرکز قدرت، مرجع نهایی تصمیم‌گیری و سازوکارهای کارآمد حل و فصل اختلاف را روشن‌تر سازد و بر این مبنا، تنظیم روابط سنجیده در هر سطحی از جمله میان دولت‌ها، طراحی واقع‌بینانه‌تر اسناد و ترتیبات اختلاف، و سنجش پیشینی ریسک‌های نهادی و اجرایی را تسهیل کند. چنین رویکردی می‌تواند به کاهش خطاها و کمک به بهبود ظرفیت چانه‌زنی در حوزه‌های مختلفی چون تجارت، سرمایه‌گذاری، فناوری و امنیت نیز بینجامد که این امر برای کشورمان مثر ثمرات عدیده‌ای خواهد بود.

بنابراین امید است این مقایسه تطبیقی تنها یکی از گام‌های اولیه در این زمینه باشد و با تعمیق مطالعات چین به‌ویژه در حوزه حقوق، و به خصوص با در نظر گرفتن زاویه‌دیدهای مختلف، راه برای شناخت این کشور و تنظیم رابطه با آن، مطابق با منافع ملی میسر گردد.

تعارض منافع

تعارض منافی وجود ندارد.

سپاسگزاری

بدین وسیله از مدیران محترم و مسئولین نشریه «پژوهش حقوق عمومی» دانشگاه علامه طباطبائی بابت توجه به این تحقیق سپاسگزاریم.

ORCID

Seyed Hossein <https://orcid.org/0000-0003-0446-7276>

Tabatabae'i

Seyed Amir Ehsan <https://orcid.org/0009-0003-1529-6238>

Miri

منابع

کتاب‌ها

- آقابخشی، علی و مینو افشاری‌راد، فرهنگ علوم سیاسی، چاپ اول، ویرایش ششم (تهران: نشر چاپار، ۱۳۸۳).
- ایسنگ، اتمار، تاریخ اندیشه‌ها و عقاید اقتصادی، ترجمه هادی صمدی (تهران: انتشارات دانشگاه تربیت مدرس، مؤسسه تحقیقات اقتصادی، ۱۳۷۴).
- کیسینجر، هنری، چین، ترجمه حسین راسی (تهران: فرهنگ معاصر، ۱۳۹۲).
- گوئو، شیائوجین، دولت و جامعه در گذار چین به دموکراسی: کونفوسیانیسم، لنینیسم و توسعه اقتصادی، ترجمه پرویز علوی، چاپ اول (تهران: نشر اختران، ۱۳۹۹).
- طباطبایی، سید حسین، مطالعات حقوقی چین: از کجا آغاز کنیم؟، چاپ اول (تهران: مؤسسه فرهنگی-هنری انتشاراتی نگاه بینه، ۱۴۰۰).
- ظریف، محمدجواد، پایاب شکیبایی، چاپ دوم (تهران: انتشارات اطلاعات، ۱۴۰۳).
- وردی‌نژاد، فریدون، ازدهای شکبیا، چاپ دوم (تهران: انتشارات اطلاعات، ۱۳۹۰).

مقاله‌ها

- جوان آراسته، حسین، «تفکیک قوا در نظام سیاسی اسلام و جمهوری اسلامی ایران»، فقه و مبانی حقوق اسلامی، دوره ۴۹، شماره ۱، (۱۳۹۵).

- زرین دست، جواد، «بررسی تطبیقی قوانین اساسی قبل و بعد از انقلاب اسلامی با اعلامیه حقوق بشر: هم‌سنجی دو قانون اساسی با یک اعلامیه جهانی»، مجلس و پژوهش، شماره ۲۶، (بهمن و اسفند ۱۳۷۷).
- طباطبایی، سید حسین، «طبقه‌بندی جدید سنت‌های حقوقی جهان با تأکید بر جایگاه و بنیادهای سنت حقوقی مشرق‌زمین؛ نو‌کنفوسیانیسم»، مطالعات حقوق تطبیقی، دوره ۱۵، شماره ۲، (پاییز و زمستان ۱۴۰۳).
- شامدی، مظفر، «دغدغه جریان‌های سیاسی در موضوع «جمهوریت» و «اسلامیت» نظام در فرآیند تصویب قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۵۸»، تاریخ‌نامه انقلاب، سال اول، دفتر اول، شماره ۱، (۱۳۹۶).
- طباطبایی، سید حسین، «مطالعه تطبیقی بنیادهای سنت حقوقی چین در پرتو دیگر سنت‌های حقوقی»، پژوهش‌های حقوق تطبیقی، دوره ۲۵، شماره ۳، (۱۴۰۰).
- طباطبایی موتمنی، منوچهر، «نگاهی به حقوق اساسی جمهوری خلق چین»، فصلنامه حقوق اساسی، دوره ۳، شماره ۵، (۱۳۸۴).
- رحمانی، قدرت‌الله و امیر حمیدی، «تأثیر اندیشه‌های سوسیالیستی بر تدوین و نگارش اصول اقتصادی قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران»، تحقیقات حقوقی، دوره ۲۶، شماره ۱۰۲، (۱۴۰۲).
- هاشمی، سید محمد، «بررسی تطبیقی و موضوعی بازنگری قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران»، تحقیقات حقوقی، شماره ۸، (پاییز و زمستان ۱۳۶۹).
- هریسی‌نژاد، کمال‌الدین، «تأملی بر عوامل تأثیرپذیری حقوق نوین ایران از سنت حقوقی رومی-ژرمنی»، فصلنامه حقوق، دوره ۳۹، شماره ۲، (۱۳۸۸).

قوانین و مقررات

- قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۵۸.
- اصلاحیه قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۶۸.

References

Books

- Allison, Graham T, *Destined for War: Can America and China Escape Thucydides' Trap?* (Boston: Mariner Books, 2017).
- Arnold, N. Scott, *The Philosophy and Economics of Market Socialism: A Critical Study* (Oxford: Oxford University Press, 1988).
- David, René & Camille Jauffret-Spinosi, *Les grands systèmes de droit contemporains* (Paris: Dalloz, 2016).
- De Cruz, P., *Comparative Law in a Changing World* (London: Cavendish Publishing Limited, 1999).
- Ford, Christopher A., *The Mind of Empire: China's History and Modern Foreign Relations* (Lexington: University Press of Kentucky, 2010).
- Fulton, Jonathan, *China's Changing Role in the Middle East* (Washington, D.C: Atlantic Council, 2019).
- Horvat, Branko, "Social Ownership", in *Reader's Guide to the Social Sciences*, ed. Jonathan Michie, Vol. 1 (London and New York: Routledge, 2000).
- Marx, Karl, *Critique of the Gotha Program* (New York: International Publishers Co., 1938).
- Menski, W. F., *Comparative Law in a Global Context: The Legal Systems of Asia and Africa* (Cambridge: Cambridge University Press, 2006).
- Scobell, Andrew & Alireza Nader, *China in the Middle East: The Wary Dragon* (Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2016).

Articles

- Ahmad, Eatnaz, Muhammad Aman Ullah & Muhammad Irfanullah Arfeen, "Does Corruption Affect Economic Growth?", *Latin American Journal of Economics*, Vol. 49, No. 2, (2012).

- Castellucci, Ignazio, “Rule of Law with Chinese Characteristics”, *Annual Survey of International & Comparative Law*, Vol. 13, No. 1 (2007).
- Choyleva, Diana, “China’s ‘New Era’ Changes the Game for Global Actors”, *Asia Society Policy Institute*, April 3, 2024, [https:// asiasociety.org/ policy- institute/ chinas-new-era-changes-game-global-actors](https://asiasociety.org/policy-institute/chinas-new-era-changes-game-global-actors), last accessed July 15, 2024.
- Clarke, Donald C., “Dispute Resolution in China”, *Journal of Chinese Law*, Vol. 5, No. 2, (1991).
- Curran, Enda, “The AIIB: China’s World Bank”, *Bloomberg*, August 6, 2018, <https://www.bloomberg.com/quicktake/chinas-world-bank>, last accessed July 28, 2022.
- Deng, Jun & Craig A. Smith, “The Rise of New Confucianism and the Return of Spirituality to Politics in Mainland China”, *China Information*, Vol. 32, No. 2, (2018).
- Feng, Y., “Legal Culture in China: A Comparison to Western Law”, *Exchange*, Vol. 16, No. 1, (2010).
- Kynge, James & Keith Fray, “China’s Plan to Reshape World Trade on Its Own Terms”, *Financial Times*, February 26, 2024, [https:// www.ft.com/ content/ c51622e1- 35c6- 4ff8-9559-2350bfd2a5c1](https://www.ft.com/content/c51622e1-35c6-4ff8-9559-2350bfd2a5c1), Last Seen: July 15, 2024.
- Gao, S & A. J. Walayat, “The Compatibility of Confucianism and Law”, *Pace Law Review*, Vol. 41, No. 1, (2020).
- Gründler, Klaus & Niklas Potrafke, “Corruption and Economic Growth: New Empirical Evidence”, *Ifo Working Paper*, No. 309, (2019).
- He, Xin, “The Party's Leadership as a Living Constitution in China”, *Hong Kong Law Journal*, Vol. 42, No. 1, (2012).
- Lee, L. T. & W. W. Lai, “The Chinese Conceptions of Law: Confucian, Legalist, and Buddhist”, *Hastings Law Journal*, Vol. 29, No. 5, (1977).

- Ludwikowski, Rett R., “The French Declaration of the Rights of Man and Citizen and the American Constitutional Development”, *The American Journal of Comparative Law*, Vol. 38, No. 3, (1990).
- Mahmood, Arfan, Mehran Idris Khan, Shahid Ali, Zaheer Abbas & Nouman Khan, “The Role of Chinese Regimes of Asian Infrastructure Investment Bank and the Belt and Road Initiative in the Transformation of Its Energy Diplomacy: Quest for Economic Sustainability”, *Sustainability*, Vol. 14, No. 24, (2022).
- Meyer, M. Holt & Charles J. Wysocki, “Chinese Mediation”, *New York State Bar Journal*, Vol. 57, (1985).
- Naughton, Barry, “Is China Socialist?”, *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 31, No. 1, (2017).
- Shigong, Jiang, “Written and Unwritten Constitutions: A New Approach to the Study of Constitutional Government in China”, *Modern China*, Vol. 36, No. 1, (2010).
- State Council of the People’s Republic of China, “Archive of Laws and Regulations”, The State Council of the People’s Republic of China, http://english.www.gov.cn/archive/lawsregulations/201911/20/content_WS5ed8856ec6d0b3f0e9499913.html, last accessed July 15, 2024.
- Statista, “Countries with the Largest Gross Domestic Product (GDP)”, *Statista*, <https://www.statista.com/statistics/268173/countries-with-the-largest-gross-domestic-product-gdp/>, Last Accessed July 15, 2024.
- Statista, “Largest Countries in the World by Area”, *Statista*, <https://www.statista.com/statistics/262955/largest-countries-in-the-world/>, last accessed July 15, 2024.
- PwC, “Top Ten Countries Worldwide Projected to Have the Highest GDP in 2050”, *Statista*, February 1, 2017, <https://www.statista.com/statistics/674491/top-10-countries-with-highest-gdp/>, Last Seen July 15, 2024.

- United Nations, “Quick Links Related to the Security Council”, *United Nations Research Guides*, [https:// research. un.org/ en/docs/ sc/quick](https://research.un.org/en/docs/sc/quick), last accessed July 15, 2024.
- Wang, Z., “The Roman Law Tradition and Its Future Development in China”, *Frontiers of Law in China*, Vol. 1, No. 1, (2006).
- Worldometer, “World Population Clock: 8 Billion People”, *Worldometer*, <https://www.worldometers.info/world-population/>, last accessed July 15, 2024.
- Zhang, Xiaodong, “China's Interests in the Middle East: Present and Future”, *Middle East Policy*, Vol. 6, No. 3, (1999).

Laws and Regulations:

- Constitution of the People's Republic of China, 1982.
- Amendment to the Constitution of the People's Republic of China, 1988.
- Amendment to the Constitution of the People's Republic of China, 1993.
- Amendment to the Constitution of the People's Republic of China, 1999.
- Amendment to the Constitution of the People's Republic of China, 2004.
- Amendment to the Constitution of the People's Republic of China, 2018.

In Persian

Books

- Aghabakhshi, Ali & Minoo Afshari-Rad, *A Dictionary of Politics: English-Persian and Persian-English*, 6th ed. (Tehran: Chapar Publications, 2004). [In Persian]
- Issing, Otmar, *History of Economic Thought and Ideas*, Translated by Hadi Samadi (Tehran: Tarbiat Modares University Press, Institute for Economic Research, 1995). [In Persian]

- Guo, Xiaojin, *State and Society in China's Democratic Transition: Confucianism, Leninism, and Economic Development*, Translated by Parviz Alavi, 1st ed. (Tehran: Akhtaran Book, 2020). [In Persian]
- Kissinger, Henry, *China*, Translated by Hossein Rassi (Tehran: Farhang Moaser, 2013). [In Persian]
- Tabatabaei, Seyed Hossein, *Legal Studies on China: Where to Begin?*, 1st ed. (Tehran: Negah Bayeneh Publisher, 2021). [In Persian]
- Vardinejad, Fereydoun, *The Patient Dragon*, 2nd ed. (Tehran: Ettelaat Publications, 2011). [In Persian]
- Zarif, Mohammad Javad, *The Shore of Patience*, 2nd ed. (Tehran: Ettelaat Publications, 2024). [In Persian]

Articles

- Javan Arasteh, Hossein, "The Separation of Powers in the Political System of Islam and the Islamic Republic of Iran", *The Journal of Jurisprudence and the Essentials of the Islamic Law*, Vol. 49, No. 1, (2016). [In Persian]
- Zarindast, Javad, "A Comparative Study of Constitutional Laws Before and After the Islamic Revolution with the Universal Declaration of Human Rights: A Comparison of Two Constitutions with a Global Declaration", *Parliament and Research*, No. 26, (February 1999). [In Persian]
- Tabatabaei, Seyed Hossein, "The New Classification of Legal Traditions in the World with an Emphasis on the Position and Foundations of the Legal Tradition of the East: Neo-Confucianism", *Journal of Comparative Legal Review*, Vol. 15, No. 2, (Fall and Winter 2024). [In Persian]
- Shahedi, Mozaffar, "Political Currents' Concerns Regarding the 'Republican' and 'Islamic' Character of the System in the Process of Drafting the Constitution of the Islamic Republic of Iran (1979)", *Tarikhnameh-ye Enqelab*, Vol. 1, No. 1, (2017). [In Persian]

- Tabatabaei, Seyed Hossein, "Comparative Study in Foundations of Chinese Legal Tradition in the Light of Other Legal Traditions", Comparative Law Researches, Vol. 25, No. 3, (2021). [In Persian]
- Tabatabaei Motameni, Manouchehr, "A Review of the Constitutional Law of the People's Republic of China", Constitutional Law Quarterly, Vol. 3, No. 5, (2005). [In Persian]
- Rahmani, Ghodratalah, and Amir Hamidi, "The Influence of Socialist Ideas on the Formulation and Writing of the Economic Articles of the Constitution of the Islamic Republic of Iran", Legal Research Quarterly, Vol. 26, No. 102, (2023). [In Persian]
- Hashemi, Seyed Mohammad, "A Comparative and Thematic Review of the Constitutional Amendment of the Islamic Republic of Iran", Legal Research Journal, No. 8, (Fall and Winter 1990). [In Persian]
- Herissinejad, Kamaladdin, "Study of the Factors of Roman-German Legal System's Impact on Iranian Modern Law", Private Law Studies Quarterly, Vol. 39, No. 2, (2009). [In Persian]

Laws and Regulations

- Constitution of the Islamic Republic of Iran, 1979. [In Persian]
- Amendments to the Constitution of the Islamic Republic of Iran, 1989. [In Persian]

استناد به این مقاله: طباطبایی، سید حسین و میری، سید امیر احسان، «بررسی تطبیقی قوانین اساسی جمهوری خلق چین و جمهوری اسلامی ایران در پرتو سنت‌های حقوقی تاثیرگذار بر نظام‌های حقوقی این دو کشور»، پژوهش حقوق عمومی، دوره ۲۸، شماره ۹۲، (۱۴۰۵)، ۱۷۳-۲۱۶.

Doi: 10.22054/qjpl.2026.83993.3079

The Quarterly Journal of Public Law Research is licensed under a Creative Commons Attribution-Non Commercial 4.0 International License